

Statusrapport for velferdsprofitt-Norge 2023

Rødts plan for en styrket og profittfri
velferd, i kommune etter kommune

Forord

Vi som bor i Norge i dag har rett til barnehageplass, gratis skolegang, at vi kan få hjelp hos lege og på sykehus når vi trenger det, og at fellesskapet sikrer oss en verdig alderdom, enten vi trenger å bo på sykehjem eller klarer oss hjemme med litt ekstra hjelp. Dette og de andre velferdstjenestene vi har i dag, ble til ved at vi sammen bygget opp fellesskapsløsninger med offentlige og ideelle aktører. Vi skal kunne være trygge på at de skattepengene hver og en betaler, går til at andre får tilgang på de samme velferdstjenestene som oss.

Denne norske velferdsmodellen er truet av kommersielle selskaper som beriker seg på skattepenger bevilget til velferd, og som kutter i de ansattes lønn og pensjon for å ta ut mer profitt. En rekke partier har gitt disse velferdsprofitorene suget i kommunekasser landet rundt. De gjør barnehager, sykehjem, barnevern og andre velferdstilbud til butikk. Men velferdstjenester er ikke som andre tjenester.

I store deler av velferden, spesielt barnevern og helse- og omsorgstjenester, er de som trenger velferdstjenestene ofte i en sårbar situasjon. De er helt avhengige av de prioriteringene og beslutningene andre tar for dem. Å ta godt vare på sårbare mennesker koster penger. Når motivet til en driver er profitt, kan dette komme i konflikt med å skulle ivareta sårbare brukere på best mulig måte. Denne konflikten viser tydelig hvordan velferdstjenester ikke kan behandles som en vare på et marked. Likevel henter eierne av kommersielle selskaper ut store mengder profitt på velferdstjenestene våre i dag.

Om kommersielle aktører i velferdstjenestene skal få fortsette å ha sugerørene sine ned i statskassa, avgjøres av politikerne på nasjonalt nivå og lokalt i kommunene. Vi har alle muligheter til å sette en ny kurs, og prioritere fellesskap, velferd og kvalitet framfor privat profitt. Høyre vil ha mer kommersialisering. I kommune etter kommune går de for privatisering og konkurranseutsetting. De sier det ikke alltid direkte, men skyver retorikk om "positiv konkurranse for bedre kvalitet i tjenestene" foran seg.

Sannheten er at når de kommersielle velferdsaktørene skal levere til samme pris og ta ut profitt, er det to steder å kutte for å få det til: hos brukerne av tjenestene, eller hos de ansatte som leverer dem. En profittfri velferd handler om hvilket samfunn vi vil ha. Kampen for å ta tilbake kontrollen over velferdstjenestene våre, vil være en viktig sak i mange kommunestyresaler de neste fire årene.

For Rødt er det helt avgjørende å sette en stopper for, og hindre at, fellesskapets skattepenger skaper milliardformuer hos noen få private eiere. Vi må tvert imot styrke den offentlige og ideelle velferden med blant annet høyere grunnbemanning og kompetanseløft hos de ansatte. Vi må sikre rekruttering og bemanning i tjenestene ved å løfte lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte og styrke den lokale dialogen med fagbevegelsen.

Denne rapporten viser at Høyre ligger an til å gjøre et rekordgodt kommunevalg, og at Arbeiderpartiet svekkes. Det vil utløse et privatiseringsskred i kommunene. Rapporten skisserer de mulige konsekvensene av dette. Vi risikerer at fellesskapene i kommunene pulveriseres gjennom kommersialisering av velferdstjenestene. Heldigvis finnes det alternativer. Et sterkt Rødt i kommunen er en garantist mot kommersielle sugerør ned i felleskassa, for fokus på faglig kvalitet i velferdstjenestene og bedre vilkår for de ansatte. Rapporten viser hva som kan gjøres konkret i kommunene i dag, og hva som kan gjøres videre lokalt dersom den nasjonale politikken legger til rette for det.

God velferd for alle er en velferd uten profitt.

*Bjørnar Moxnes
Leder*

*Seher Aydar
Helsepolitisk
talsperson*

*Hege Bae Nyholt
Utdanningspolitisk
talsperson*

Oppsummert

1. Flertallet av landets innbyggere ligger per nå an til å bo i Høyre-styrte kommuner, hvor det vil være fritt fram for mer kommersiell velferd.
 2. Et sterkt Rødt har stanset velferdsprofitørene der vi har hatt mulighet tidligere. Vi kommer til å være den fremste garantisten for å holde Høyre vekk fra makt og for en profittfri velferd – kommune for kommune.
 3. Det er også nødvendig med sterkere grep nasjonalt for å gi de lokale folkevalgte økt demokratisk kontroll, sikre ideelle aktører og stanse velferdsprofitørene.
- Høyres nasjonale politikk gir folkevalgte i kommunene mindre mulighet til demokratisk styring av egne velferdstilbud, til å planlegge kapasitet og prioritere faglig kvalitet i tjenestene, og til å la lokaldemokratiet stanse velferdsprofitørene.

Valget 2023 – status per nå:

- Prognoser basert på de nasjonale målingene for lokalvalget viser at antallet kommuner med borgerlig flertall per nå ligger an til å øke fra 46 til 111, en økning på 141 prosent.
 - I forrige lokalvalg fikk Høyre bare flertall alene i én kommune. Nå ligger de an til å syttendoble antallet. De samme prognosene viser at Høyre og Frp sammen kan få rent mørkeblått flertall i 40 kommuner, opp fra fem kommuner ved valget i 2019.
 - De rødgrønne partiene (Rødt, SV, MDG, Ap og Sp) ligger an til å miste flertallet i én av fire kommuner fra 2019 (ned fra 270 til 203).
 - De mest folkerike kommunene kan få borgerlig styre. Det ikke-borgerlige flertallet risikerer å glippe i både Oslo, Bergen, Stavanger, Kristiansand, Drammen, Fredrikstad og Lillestrøm, og er heller ikke trygt i Trondheim eller Tromsø. De siste målingene viser borgerlig flertall i hele ni av de 15 største kommunene.
 - Prognoser basert på de siste lokale målingene viser at flertallet av landets innbyggere ligger an til å bo i kommuner med borgerlig flertall.
- De kommersielle aktørene vokser fram i hullene til velferdsstaten. Å bekjempe velferdsprofitører handler også om å styrke den offentlige velferden. Rødt vil derfor jobbe for at det utarbeides konkrete opptrappingsplaner for kapasitet og kompetanse i alle sektorene av velferden, samtidig som vi faser ut de kommersielle aktørene.
 - Rødt vil ha en profittfri velferd. De offentlig finansierte velferdstjenestene våre skal drives av det offentlige selv eller av ideelle aktører som ikke har et profittmotiv.
 - Dersom vi skal danne politisk handlekraftige flertall for en sterkere felles velferd, er det viktig at Ap, Sp og MDG ikke inngår samarbeid mot borgerlig side, men går til venstre.
 - Kommunene må få anledning til å ha lokaldemokratisk styring over velferdstjenester som de er ansvarlige for. Rødt vil jobbe for å få med oss regjeringa, gi lokale folkevalgte større demokratisk handlingsrom og ta tilbake kontrollen over velferden.
 - På bakgrunn av forskrifter, eksisterende retningslinjer og tidligere forslag, skisserer vi i rapporten en mulig definisjon for ideelle organisasjoner som regjeringa raskt kan legge på bordet, i påvente av at avkommersialiseringsutvalget legger frem sitt forsinkede forslag til en juridisk definisjon, slik at det blir mulig å skille mellom kommersielle og ideelle private og stanse velferdsprofitørene.

Politiske konsekvenser av Høyre-styrte kommuner:

- Dersom Høyre kommer til makta, vil det føre til et privatiseringsskred. Det vil fortsatt være fritt fram for velferdsprofitører å ha sugerørene ned i vår fellesfinansierte velferd og de vil åpne for mer kommersiell velferd. Det vil presse lønns-, pensjons- og arbeidsvilkår for de ansatte og velferdstilbudet til alle oss som trenger det.
- Høyre i de store byene vil konkurranseutsette sykehjem og sette bestemor ut på anbud, åpne for flere kommersielle barnehager, gi klarsignal til flere privatskoler og sette sårbare barn og unge på anbud ved å konkurranseutsette barnevernstjenester.
- Høyre hevder at de kan privatisere velferdstjenester uten at dette går ut over de ansattes lønns- og arbeidsvilkår. Både tidligere erfaringer, de lokale folkevalgtes handlingsrom og tariffsystemet tilsier at dette er urealistisk.

Rødts svar lokalt og nasjonalt:

- De kommersielle aktørene vokser fram i hullene til velferdsstaten. Å bekjempe velferdsprofitører handler også om å styrke den offentlige velferden. Rødt vil derfor jobbe for at det utarbeides konkrete opptrappingsplaner for kapasitet og kompetanse i alle sektorene av velferden, samtidig som vi faser ut de kommersielle aktørene.
- Rødt vil ha en profittfri velferd. De offentlig finansierte velferdstjenestene våre skal drives av det offentlige selv eller av ideelle aktører som ikke har et profittmotiv.
- Dersom vi skal danne politisk handlekraftige flertall for en sterkere felles velferd, er det viktig at Ap, Sp og MDG ikke inngår samarbeid mot borgerlig side, men går til venstre.
- Kommunene må få anledning til å ha lokaldemokratisk styring over velferdstjenester som de er ansvarlige for. Rødt vil jobbe for å få med oss regjeringa, gi lokale folkevalgte større demokratisk handlingsrom og ta tilbake kontrollen over velferden.
- På bakgrunn av forskrifter, eksisterende retningslinjer og tidligere forslag, skisserer vi i rapporten en mulig definisjon for ideelle organisasjoner som regjeringa raskt kan legge på bordet, i påvente av at avkommersialiseringsutvalget legger frem sitt forsinkede forslag til en juridisk definisjon, slik at det blir mulig å skille mellom kommersielle og ideelle private og stanse velferdsprofitørene.

Rødts stortingsgruppe

Postadresse: Stortinget, Postboks 1700 Sentrum, 0026 Oslo

E-post: postmottak.rodt@stortinget.no

Telefon: 23 31 23 95

Rødt

Adresse: Storgata 33C, 0154 Oslo

E-post: roedt@roedt.no

Telefon: 22 98 90 50

Utgitt juni 2023.

Hvor ligger ansvaret for og myndigheten for de ulike velferdsområdene:

Barnehage: Kommunene har ansvaret for barnehagene. Private barnehager er fullfinansierte av offentlige midler og foreldrebetalning. De kommersielle barnehagene i dag har rett på lik finansiering som de offentlige barnehagene i kommunen, men kommunene kan ikke stille krav til godkjente kommersielle barnehager om hvordan midlene brukes, utover hva som er regulert i barnehageloven. (se mer side 20)

Skole: Kommunene har ansvaret for grunnskolene, mens fylkeskommunene har ansvaret for de videregående skolene. Privatskolene er regulert av privatskoleloven og forskrifter. Handlingsrommet for kommunene og fylkeskommunenes innflytelse over privatskolene er begrenset, de har kun mulighet til å uttale seg når nye skoler søker om å starte opp, men det er Utdanningsdirektoratet som bestemmer. Godkjente privatskoler med rett til statsstøtte får statstilskudd tilsvarende 85 prosent av et gitt tilskuddsgrunnlag per elev. (se mer side 25).

Barnevern: Alle kommuner skal ha en barnevernstjeneste som utfører det daglige arbeidet etter barnevernloven. Staten har ansvaret for fosterhjem, institusjonsplasser, og skal bistå kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet. Staten kjøper institusjonsplasser av private tilbydere. Det er her det største kommersielle markedet ligger (se mer side 28).

Helse og omsorg: Helse- og omsorgstjenesteloven regulerer helse- og omsorgstjenester som ytes av kommunen eller private som har avtale med kommunen. Kommunen har ansvaret for en rekke tjenester innen helse, pleie og omsorg som sykehjem, hjemmetjeneste, hjemmesykepleie, rusomsorg med mer. Mange kommuner setter disse tjenestene ut på anbud eller kjøper plasser av private. Det er staten og de regionale helseforetakene som har ansvar for sykehus og spesialisthelsetjeneste, fylkeskommunen for den offentlige tannhelsetjenesten (se mer side 30).

Velferdstjenester for innbyggerne – ikke velferdsprofitørene

Den norske velferdsmodellen ble til ved at fellesskapsløsninger ble bygget opp med offentlige og ideelle aktører for å dekke innbyggernes grunnleggende behov for velferdstjenester. Velferdstjenester er ikke som andre tjenester. I store deler av velferden, spesielt barnevern og helse- og omsorgstjenester, er de som trenger velferdstjenestene ofte i en sårbar situasjon og avhengige av andres prioriteringer og beslutninger som kan få store konsekvenser for dem.

Vår fellesfinansierte velferd er derfor ikke egnet til å drives som et marked. Men i dag henter eierne av kommersielle selskaper ut store mengder profitt på velferdstjenestene.

En profittfri velferd handler om hvilket samfunn vi vil ha. Rødt vil sette en stopper for at skattepenger satt av til vår felles velferd skaper milliardformuer hos noen få private eiere – velferdsprofitørene. Skattepengene våre skal gå til felles velferd for å sikre alle innbyggere et godt velferdstilbud slik at vi får gode barnehager, et trygt barnevern, en god skole og en god eldreomsorg.

Hvem er velferdsprofitørene?

I den politiske debatten skiller høyresida kun mellom offentlige og privat eide velferdstjenester. Dette er å tilsløre debatten. Det viktigste skillet innen «de private» går mellom de som driver med et ideelt formål og de som driver kommersielt, med formål om avkastning til eierne.

De kommersielle aktørene er som regel organisert som aksjeselskaper og kan enten være eid av personer som har startet sine egne selskaper, eller større konserner, som igjen kan være eid av oppkjøpsfond.

Velferdsprofitørene er *eierne* av selskapene som tjener penger og profiterer på våre offentlig finansierte velferdstjenester.

De ansatte i de kommersielle velferdstjenestene gjør så godt de kan for å gi brukerne et godt tilbud, innenfor de rammene og forutsetningene de har for å utøve yrket sitt. Men i svært mange saker forteller ansatte at profittmotivet går på bekostning av deres mulighet til å utøve yrket slik de helst skulle ønske, eksempelvis ved at det spares i bemanning.

Ulike måter velferdsprofitørene henter ut profitt på:

- Utbytte
- Konsernbidrag (overføringer) til moderselskaper
- Lån og renter
- Salg
- Eiendom
- Lønn, honorarer og bonus.
- Handel med nærstående selskaper, overfakturering av tjenester.¹

Velferdstjenester under press

De siste 40 årene har velferdstjenestene kommet under kraftig press. På område etter område er ordninger som skulle sikre bedre levekår og et bedre samfunn for oss alle, blitt satt under press og svekket. Det gjør at makt og muligheter blir urettferdig fordelt og du blir sortert etter hvor du bor og hva du har på konto. Økte forskjeller og privatisering truer alt det arbeiderbevegelsen har bygget opp i Norge – trygghet, velferd og et sterkt fellesskap. En sterk velferdsstat er viktig for å motvirke Forskjells-Norge.

Høyresidens politikk, med mer kommersialisering og markedsstyring, er med på å skape og forsterke forskjellene og svekke velferdsstaten. Høyre går nå til valg på en storstilt kommersialisering av velferdstjenestene våre, og har flagget at dette kommer til å bli en av deres viktigste saker i valget. De går dermed til valg på at skattepenger skal gå til kommersielle velferdsprofitorer og ikke til felles velferd. Dette vil ha store konsekvenser for velferdstjenestene for befolkningen, og for arbeidshverdagen til de ansatte.

Vi må sikre lokaldemokratisk styring av velferdstjenestene

I et demokratisk samfunn må de viktigste beslutningene være forankret i folkestyret. Lokalt eierskap og lokal kontroll over lokale ressurser har sikret desentralisering, som gir vanlige folk mer innflytelse over egen hverdag.² Kommersialiseringen har gjort den demokratiske styringa av velferdsstaten vanskeligere.

Offentlige tjenester er underlagt lovverk som regulerer offentlig innsyn og rettssikkerhet. Alle som ønsker å se hvordan kommunale sykehjem eller barnehager forvalter midlene sine, kan få innsyn i det. Når velferdstjenester settes ut til private, kommersielle aktører, blir informasjonen om drift, bemanning og kompetanse derimot omgjort til forretningshemmeligheter og unntatt offentlig innsyn.

Dermed vet man lite om hva skattepengene som bevilges til velferdstjenester som er drevet av kommersielle aktører, faktisk går til. Dette gir et demokratisk underskudd på helt sentrale samfunnsområder.

Det kommersielle markedet er i stadig økende grad dominert av aktører med sentralisert eierskap, gjennom store kjeder eller oppkjøpsfond i Norge eller i utlandet. Kompliserte eierstrukturer og lokalisering i skatteparadiser tilslører hvem som til syvende og sist er eier, og dermed ansvarlig for, velferdstjenestene som ytes i Norge. Dette kan gi seg særlig dramatiske utslag i saker der liv og helse settes i fare, for eksempel når et barn får varige skader, eller til og med dør, mens det er under barnevernets omsorg og man ikke vet hvem som egentlig er ansvarlig for tjenesten.

Dette er et demokratisk problem på flere måter. Media får svært begrensede muligheter for å undersøke pengestrømmer, folkevalgte får ikke full informasjon om hva skattebetalernes penger brukes til, fagforeninger får begrenset sine muligheter til medbestemmelse og pasienter, brukere, foresatte og pårørende mister muligheten til å ta informerte valg. Det er et paradoks at man skal ha helt ulik mulighet til innsyn avhengig av om offentlig finansierte velferdstjenester drives i offentlig eller kommersiell regi.

En av Velferdstjenesteutvalgets viktigste konklusjoner var at det er umulig å kartlegge hvor mye penger kommersielle aktører tar ut i profitt, fordi tallgrunnlaget er svakt og vanskelig tilgjengelig. Et samlet utvalg tilrådte derfor at det skulle settes i verk tiltak for økt transparens om eierskap, organisering og økonomi hos private aktører som leverer velferdstjenester med offentlig finansiering.³

Så lenge vi har kommersielle aktører i den offentlig finansierte velferden må de underlegges offentlighetsloven, lokaldemokratiet og folkestyret for å sikre helt nødvendig innsyn. Dette fremmet Rødt forslag om på Stortinget våren 2023, men vi fikk kun støtte av SV og MDG.⁴

Arbeiderpartiet og Senterpartiet i regjering har mange gode intensjoner, men den politiske handlekraften har på mange områder latt vente på seg. Rødt har fremmet flere av forslagene fra regjeringas egen politikk på Stortinget, men regjeringspartiene har stemt disse ned.

Ap/Sp-regjeringa slo fast i sin plattform at «Grunnleggende velferdstjenester skal ikke kommersialiseres, og en ny regjering skal kraftig redusere omfanget av kommersielle aktører i velferden. Et strengt regelverk skal sørge for at drift av offentlig finansierte velferdstjenester ikke er attraktivt for kommersielle konserner, og sikre bedre demokratisk styring og kontroll.»⁵

Regjeringa har også varslet at de vil legge fram forslag til en rekke endringer i tiden som kommer. På barnehageloven har de eksempelvis varslet at det kommer endringer i finansieringssystemet for private barnehager i løpet av 2023. På barnevernsområdet lover regjeringa at de skal stoppe utviklinga mot kommersialisering i barnevernssektoren, fase ut de store kommersielle aktørene, avslutte bruken av konkurranseutsetting og anbud og sikre ideelle langsiktige avtaler.⁶

Mye kan derfor fortsatt skje. Det betyr at vi har en helt annen mulighet for forandring enn om vi hadde hatt en borgerlig regjering.

Ja til ideelle i velferden – kommersialiseringen er en trussel mot mangfoldet

I likhet med LO mener Rødt at offentlige tjenester i all hovedsak skal være i offentlig regi, med et supplement av ideelle aktører. Ideelle aktører har spilt en viktig rolle i utviklinga av deler av den norske velferdsstaten. Slik bør det fortsatt være. Det vi er imot, er de kommersielle aktørene, som driver velferd med sikte på private eieres overskudd.

LO-kongressens vedtak om offentlig velferd 2022

(...) LO mener at offentlige tjenester i all hovedsak må drives i offentlig regi. Også i årene framover vil det imidlertid være nødvendig at det offentlige samarbeider med ideelle og ikke-kommersielle aktører. Dette gjelder for eksempel innenfor attføring, barnevern, barnehager og omsorg. En forutsetning er at tilbyderne har fast ansatte medarbeidere med skikkelige lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår.⁷

Samarbeidet mellom offentlige og ideelle aktører skjer best gjennom langsiktige avtaler, uten anbudskonkurranse. Men i dag må ideelle aktører delta i konkurranse med kommersielle aktører. Konkurransen skjer på like vilkår, selv om de ideelle og kommersielle som konkurrerer er grunnleggende helt ulike.

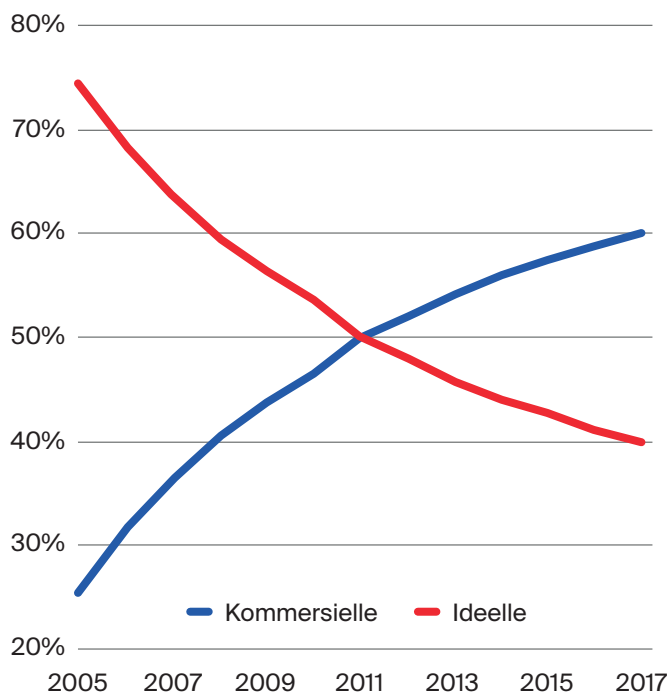
En norsk studie beskriver konsekvensene av dette:

«Likestillingen med kommersielle tvinger ideelle leverandører til å tilpasse seg kommersiell drift. Erfaringen er at dette kan gå på bekostning av ideelles særtrekk. (...) Ideelle organisasjoners merverdi avhenger av finansiering, styring og regulering».⁸

De kommersielle aktørene vokser på bekostning av de ideelle

Noen få, store kommersielle aktører har fått stadig større kontroll over vår fellesfinansierte velferd. I all hovedsak har dette skjedd gjennom at de store aktørene kjøper opp små, enkeltstående AS-er og ideelle virksomheter. Dette fører til to ting: at noen få kommersielle aktører vokser seg større og større, og får mer og mer markedsrett, og at andelen ideelle aktører over tid reduseres.

Barnehagesektoren er et godt eksempel. I perioden 2005-2017 kom det nesten 1000 nye kommersielle barnehager, mens antallet ideelle ble halvert. Utviklingen illustreres i grafen under. Den viser hvordan andelen kommersielle og ideelle barnehager forskjøv seg i perioden etter barnehageforliket i 2003. Det var i denne perioden man startet å tilrettelegge for etablering av kommersielle barnehager. I 2012 hadde kommersielle fått en større andel enn ideelle, og på ganske få år ble kommersielle barnehager dominerende.

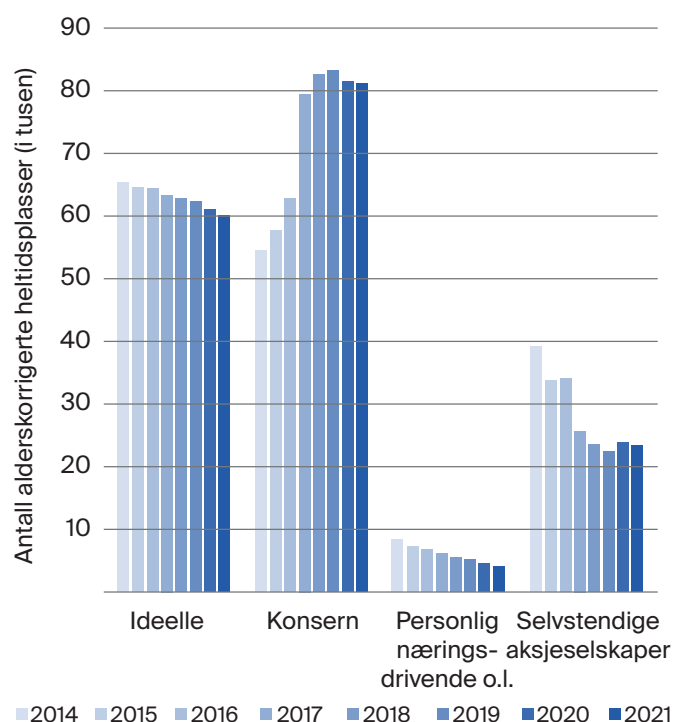

Andel av private barnehageplasser 2005-2017. Figur hentet fra Høgskolen i Innlandets rapport «Kommersialisering av fellesgodene: Virkninger på skatteinntekter, lønn og samfunnsøkonomiske kostnader»⁹

Denne utviklingen har fortsatt. Den tendensen vi har sett tydeligst i barnehagesektoren i senere tid, har vært at noen få aktører har vokst seg veldig store.

De fem største barnehagekjedene er Læringsverkstedet, FUS, Norlandia, Espira og Stiftelsen Kanvas. De fire første er kommersielle, mens Kanvas er en ideell stiftelse. Fra 2013 til 2021 økte disse fem sin markedsandel fra 12 til 25 prosent. Veksten skjedde først og fremst gjennom oppkjøp av enkeltstående barnehager, særlig i Læringsverkstedet og Norlandia¹⁰.

Grafen under viser at utviklingen har fortsatt med en kraftig vekst i konsernene, samtidig som nedgangen i antall ideelle og enkeltstående barnehager har fortsatt.

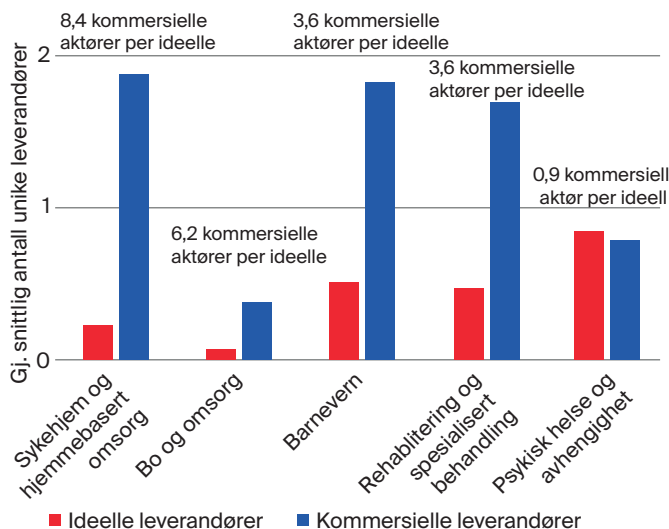

Fordeling av plasser i private ordinære barnehager etter virksomhetskategori. Kilde: Telemarksforskning, 2023¹¹

I 2020 kartla det regjeringsnedsatte Velferdstjenesteutvalget forskyvningen mellom kommersielle og ideelle aktører de ulike velferdssektorene. De oppsummerte funnene sine slik:

«Det har i flere velferdssektorer vært en gradvis, men tydelig strukturendring blant private leverandører: Ideelle aktører har fått redusert betydning, mens større kommersielle konsern har økt sine markedsandeler. Klarest er endringen innenfor kommunale helse- og omsorgstjenester hvor ideelles andel av privates driftsinntekter har gått ned fra over 70 prosent i 2010 til 41 prosent i 2018. Også innen barnevern, asylmottak og barnehager har det vært en tydelig reduksjon av ideelles andeler av private leveranser.»¹²

Figuren under viser at de kommersielle aktørene har vokst seg store i ulike sektorer av velferden, på bekostning av de ideelle. Tallene er fra 2017-2019 og viser hvordan utviklingen har redusert mangfold når Høyre har fått styre mange steder, og det i tillegg har vært en borgerlig regjering som har lagt til rette for storstilt privatisering.

Gjennomsnittlig antall unike ideelle og kommersielle leverandører per kommune, fordelt etter bransje, 2017-2019. Figur hentet fra Menon Economics rapport «Ideelle og kommersielle aktører i helse- og omsorgssektoren»¹³

Veksten av kommersielle konsern på ideelles bekostning gir en ensretting av velferdstjenestene. Det gir ikke mer mangfold, slik høyresiden påstår. Tvert imot gir det færre tilbud, med maktkonsentrasjon hos de store aktørene. Gjennom anbudskonkurranser presses de ideelle til å bli likere de kommersielle. Skal et reelt mangfold av velferdstjenester sikres, er det nødvendig med en utfasing av kommersielt motivert eierskap.

Det offentlige har betydelige årlige kostnader med å styre og administrere sin egen bruk av kommersielle aktører. Her fra Velferdstjenesteutvalgets rapport: «Etter utvalgets vurdering kan dette tilsa at samlede kostnader ikke blir redusert, men i verste fall øker, ved bruk av private leverandører.»¹⁴ Deler av utvalget mener at det er rom for mer tillitsbasert styring og dermed reduserte administrasjonskostnader ved bruk av ideelle aktører som ikke har anledning til å ta ut overskudd ut av virksomheten.

I dag er det mange av innstrammingene og reguleringene som er ment å treffe de kommersielle velferdsprofitørene, men som i praksis gjør levekårene for de ideelle vanskeligere.

Så lenge vi har kommersielle aktører i velferden vår, må det offentlige kunne innføre innstramninger for de kommersielle, og holde ideelle utenfor, der det er relevant og aktuelt.

Som en del av det første budsjettforliket med SV, har regjeringa satt ned et avkommersialiseringsutvalg¹⁵, som skal utrede hvordan kommersiell drift kan fases ut i ulike skattefinansierte velferdstjenester. Utvalget skal etter planen levere sin NOU innen juni 2024, og en delrapport med forslag om juridisk

definisjon av ideell virksomhet innen juni 2023. Arbeidet har så langt vært hemmet av politiske uenigheter om hva som egentlig er utvalgets oppdrag. I juni 2023 fikk utvalget en ny leder og ny start, men alt tyder på at arbeidet er vesentlig forsinket.

Utvalget vil kunne skape rammer for å ta skrittene videre i retning av en profittfri velferd.

Regjeringa må raskt få på plass en juridisk definisjon av ideell aktør

Det haster at regjeringa legger fram én entydig definisjon av ideelle aktører også mens vi venter på rapporten fra avkommersialiseringsutvalget. Heldigvis er det ikke slik at det ikke finnes gode forslag til dette. Forslagene under bør både legges til grunn i arbeidet, og kan også brukes og utvikles videre lokalt.

Det er allerede i dag mulig å reservere anbud i helse- og sosialtjenester for ideelle aktører, med hjemmel i forskrift om offentlige anskaffelser § 30-2a, andre ledd.¹⁶ Den lyder:

«Oppdragsgivere kan reservere retten til å delta i konkurranser om helse- og sosialtjenester (som angitt i vedlegg 3) til ideelle organisasjoner dersom reservasjonen bidrar til å oppnå sosiale mål, fellesskapets beste og budsjettmessig effektivitet.

Ideelle organisasjoner har ikke avkastning på egenkapital som hovedformål. De arbeider utelukkende for et sosialt formål for fellesskapets beste, og reinvesterer eventuelt overskudd i aktivitet som oppfyller organisasjonens sosiale formål. En ideell organisasjon kan i begrenset omfang drive kommersiell aktivitet som støtter opp om virksomhetens sosiale formål.»

Storberget-utvalget¹⁷ foreslår en definisjon av ideelle barnehager. Forslaget lyder slik:

For å bli definert som en ideell barnehage må følgende vilkår være oppfylt

- Barnehagen er godkjent som skattefri institusjon etter skattelovens § 2-32.
- Barnehagen skal ha vedtektsfestet at det ikke kan tas utbytte og at dette gjelder for alle ledd i barnehagedriften.
- Alle inntekter og eventuelt overskudd skal reinvesteres i barnehagerelaterte kostnader for å utvikle barnehagetilbudet og sikre fremtidig barnehagedrift jf. barnehagelovens § 23.

Arbeidsgiverforeningen Virke organiserer mange ideelle aktører. Virke Ideell har utviklet en omfattende bransjestandard¹⁸, som blant annet gir mer detaljerte beskrivelser og retningslinjer for:

- Organisering, selskapsformer og eierskap
- Fellestjenester, internhandel og eiendom
- Inntekter og disponering av overskudd
- Åpenhet og offentlig innsyn

Virke Ideell foreslår også at det opprettes et eget register for ideelle aktører, der aktørene må kunne begrunne og dokumentere at de er ideelle. Dette for å hindre at kommersielle aktører organiserer seg som tilsynelatende ideelle for, for eksempel, å få adgang til kommunale

anbudskonkurranser, slik barnevernsselskapet Aberia Ung AS har gjort.

Selskapet er eid av det kommersielle selskapet Aberia AS, som igjen eies av Norlandia Health and Care Group AS, som igjen eies av brødrene Kristian og Roger Adolfsen. Aberia Ung AS endret nylig formål og har blitt et «ideelt» selskap. Endringen har skjedd som et svar på regjeringas plan om å fase ut kommersielle aktører fra barnevern. Dermed har Aberia Ung AS blitt godkjent som ideell aktør av norske myndigheter, på tross av at selskapet har kommersielle eiere. Fagforbundet-leder Mette Nord mener regjeringa bør stille krav til at eierne av ideelle selskaper selv er ideelle aktører.¹⁹

Mulig definisjon for ideelle aktører:

På bakgrunn av forskrift om offentlige anskaffelser, Storberget-utvalget og Virke Ideells bransjestandard er det mulig for regjeringa å legge på bordet en definisjon for ideelle organisasjoner allerede nå, i påvente av at Avkommersialiseringsutvalget legger frem sitt forslag til en juridisk definisjon. Et utgangspunkt for et forslag fra departementet kan være følgende:

For å bli definert som en ideell organisasjon må følgende vilkår være oppfylt:

- Organisasjonen er godkjent som skattefri institusjon etter skattelovens § 2-32.
- Organisasjonen har ikke avkastning på egenkapital som hovedformål. Den arbeider utelukkende for et sosialt formål for fellesskapets beste, og reinvesterer eventuelt overskudd i aktivitet som oppfyller organisasjonens sosiale formål.
- Organisasjonen skal ha vedtektsfestet at det ikke kan tas utbytte og at dette gjelder for alle ledd i driften.
- Eierne av organisasjonen må selv være ideell aktør.

Dette kan kommunene gjøre i dag på barnehage

Kommunene kan innføre krav om at barnehagen skal være organisert som stiftelse med et ideelt formål for å motta tilskudd. Det ideelle formålet må være nedfelt i vedtektene. Da kan det være opp til kommunene å vurdere om stiftelsens formål er tilfredsstillende ut fra lokale behov og preferanser.

Dette vil, i tillegg til å verne om de ideelle barnehagene, fremme lokalt selvstyre og dermed være lokaldemokrati i praksis.

Å sette et vilkår om stiftelse med ideelt formål – hvor innholdet i «ideelt» overlates til kommunens politiske skjønn – vil heller ikke være i strid med EØS-retten. Dette fordi barnehager ikke klassifiseres som «økonomisk aktivitet» etter EØS-retten.²⁰

De ansatte taper på kommersialisering av velferden

Velferdstjenester kjennetegnes av at de er arbeidsintensive, det vil si at de største kostnadene er knyttet til personell. I 2019 utgjorde eksempelvis personalkostnadene (lønn og pensjon)

81 prosent av driftsutgiftene i kommunale barnehager (77,3 prosent i private barnehager).²¹ Derfor er det også her det store innsparingspotensialet ligger – i å ha lav bemanning og kutte i lønns-, pensjons- og arbeidsvilkår for de ansatte.

Når vi tillater velferdsprofitører, som tjener penger på lavere bemanning og dårligere lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte, har det konsekvenser for arbeidshverdagen til de ansatte, og selvfølgelig for kvaliteten på tjenestene. Gode arbeidsvilkår for de ansatte gir gode velferdstjenester for oss innbyggere.

Telemarksforskning har vist at kommunale barnehager har høyere utgifter enn kommersielle barnehager, fordi kommunen har flere ansatte med utdanning og lenger ansiennitet. Det er også flere barn med særskilte og sammensatte behov, noe som koster mer.²²

Velferdstjenesteutvalget dokumenterer at dersom man ser alle velferdstjenestene under ett, så har kommersielle selskaper i gjennomsnitt et lønnsnivå som ligger 9 prosent lavere enn hos det offentlige. Ansatte hos de ideelle aktørene har derimot et gjennomsnitt på et tilnærmet likt nivå som offentlige ansatte. Utvalget skriver:

«Kommersielle virksomheter har lavere lønnsnivå enn det offentlige spesielt innen hjemmesykepleie, institusjoner innen barne- og ungdomsvern, sosialtjenester til eldre og funksjonshemmede uten botilbud (hjemmetjenester) og sykehusinstitusjoner hvor lønnsandelen ligger på litt under 90 prosent av offentlige virksomheters gjennomsnittlige lønnsnivå.»²³

Videre dokumenterer utvalget at de kommersielle har en mye lavere andel fastlønte innenfor hjemmetjenester og andre sosiale tjenester. Dette, skriver utvalget, kan tyde på at de kommersielle i større grad bruker midlertidige ansatte enn faste ansatte.

Velferdstjenesteutvalget konkluderer også med at de forventer at sterkere konkurranse og press på avkastning fra eiere, vil kunne gi ytterligere press på lønns- og pensjonskostnader. Utvalget hadde ikke fått tak i gode nok tall blant annet på pensjon, men det de hadde viste en tydelig tendens.

At kommersiell velferd går på bekostning av ansattes lønns- og arbeidsvilkår er det ingen tvil om. Vi kan ikke godta at pensjonsvilkårene til hardtarbeidende og ofte lavtlønnede ansatte i velferdstjenestene blir svekket. Det skal ikke være billigst mulig å drive med velferdstjenester. Vi må sikre gode vilkår for alle som jobber der, og gode tjenester for alle som trenger det.

Høyre har sovet i timen

Oslo Høyre påstår nå at de skal stille krav om at ingen ansatte skal tape når de kommersialiserer sykehjem og at de skal kunne garantere for lønns- og arbeidsvilkår. Men her har Høyre sovet i timen. Politikere kan ikke fastsette lønn og kan dermed heller ikke garantere hvilke lønns- og arbeidsvilkår de ansatte får. Lønna vil følge den tariffavtalen – om man har tariffavtale – som gjelder.

Tariffavtaler innen NHO-systemet har vesentlig dårligere

vilkår enn tariffavtalene i KS og Oslo kommune. Dette gjelder bestemmelser om ubekvemstillegg, altså at de ansatte i kommersielle selskaper får dårligere betalt når de jobber lørdag, søndag, kveld og natt.

Det er også stor forskjell på anstendige og gode lønns- og arbeidsvilkår. Selv innen det organiserte arbeidslivet vil det da oppstå store lønnsforskjeller over tid når velferdstjenester privatiseres. Det er heller ikke mulig for kommunene å kreve at selskaper de inngår avtaler med har tariffavtale.

Det er et åpent spørsmål hvordan Høyre skal kunne sikre de ansattes lønns- og arbeidsvilkår all den tid det vil være umulig å politisk følge opp avtaler mellom arbeidsgiver- og arbeidstakersida, og kan ikke sees på som annet enn valgflesk og tomme løfter. Dersom et kommunalt sykehjem privatiseres og arbeidsgiver melder seg inn i NHO, er det vilkårene der som gjelder. Da hjelper det lite med fagre lovnader fra høyresida.

Stavanger har testet ut såkalte kvalitetsanbud tidligere som likner på det Høyre i Oslo nå lover. Se faktaboks side 16 om hvordan det gikk da Boganess sykehjem ble satt på anbud til Attendo.

RØD SNUOPERASJON I OSLO:

I 2014 konkurranseutsatte Høyre-byrådet driften av tre Oslo-barnehager til Norlandia. Argumentet høyresiden brukte for å konkurranseutsette barnehagene, var for å spare penger ettersom de var blant kommunens dyreste barnehager. Men mye av årsaken til dette var fordi de ansatte hadde jobbet der lenger og dermed hadde høy ansiennitet.

Etter valget i Oslo i 2015 inngikk Rødt en samarbeidsavtale med byrådet i Oslo og fikk presset det nye flertallet til full stans i kommersialiseringen av velferdstjenester og spesielt full stans for nye kommersielle barnehager. De rødgrønne var i utgangspunktet ikke enig i dette, men Rødt hadde massiv støtte blant partienes velgere og i fagbevegelsen, og stilte hardt mot hardt. Dermed startet Rødt en snuoperasjon for profittfri velferd.

Driften av sykehjem skulle ikke legges ut på nytt anbud for kommersielle aktører når eksisterende kontrakter gikk ut. Siden 2015 har Ap/MDG/SV-byrådet overført fem sykehjem til kommunal drift. Åtte er overtatt av ideelle aktører. At hvem som eier og driver velferdstjenestene våre har betydning fikk de ansatte merke etter hvert som snuoperasjonen i Oslo startet, både når det gjelder lønn og pensjon.

- Da Kantarellen sykehjem ble rekommunalisert 1. mai 2022 gikk samtlige ansatte opp i lønn. Enkelte av de ansatte fikk hevet grunnlønnen med mellom 90- og 100 000 kroner på en full stilling, og fikk bedre pensjonsforsikring.²⁴
- «Skjønste ikke hvor mye vi kunne tjene», uttalte Melche Gem Kitane til Avisa Oslo. 1. mai i år overtok Oslo kommune det siste kommersielle drevne sykehjemmet i Oslo – Oppsalhjemmet, som også har blitt drevet av den kommersielle kjeden Norlandia. Helsefagarbeider Melche og kollega Sigrid Esteban gikk opp henholdsvis 90 000 kr og 70 000 kr i året da kommunen overtok. I alt gikk hele 62 ansatte opp i lønn, mens en lærling firedoblet sin inntekt, som følge av at kommunen har blitt arbeidsgiver.²⁵
- Barne- og ungdomsarbeider Karin Bojer-Lettrud gikk opp hele 40 000 kr i lønn da kommunen i august 2020 overtok driften igjen av Frydenlund barnehage på Ellingsrudåsen i Oslo, etter at kontrakten med Norlandia gikk ut.²⁶

Norlandia og Høyre mener at Oslos eldreomsorg mister både innovasjon og et veldrevet tilbud når Oslo kommune overtar Oppsalhjemmet. Men tillitsvalgt i Fagforbundet, Siri Follerås, har ikke noen tro på at tilbudet blir noe dårligere: «Det blir jo de samme folkene som jobber der»²⁷

Hva står på spill ved valget i 2023?

Folket og fagbevegelsen vil ha profittfri velferd

Når kommersielle aktører får ta ut profitt på fellesskapets midler er det stikk i strid med hva befolkningen og fagbevegelsen ønsker. En meningsmåling, utført av IPSOS i 2021, viser at nær 60 prosent ønsker at private tilbud innen velferdstjenester, som barnehage, barnevern og eldreomsorg, kun skal drives av ideelle, ikke-kommersielle aktører.²⁸ Ved forrige kommunevalg ble det også gjennomført en undersøkelse som viste at et tydelig flertall i befolkningen er imot at kommersielle aktører tar ut profitt på offentlig finansierte velferdstjenester.²⁹

LO er krystallklare på at offentlige bevilgninger til barnehager, barnevernsinstitusjoner og andre offentlige velferdstjenester skal gå til å sikre et godt tjenestetilbud og ikke til privat profitt, og at offentlige tjenester i all hovedsak skal være i offentlig regi, med innslag av ideelle/ikke-kommersielle aktører.³⁰

Leder i LO, Peggy Hessen Følsvik, er tydelig på at en av de viktigste sakene i lokalvalget 2023 blir å hindre kommersialisering og konkurranseutsetting av velferdstjenestene våre:

«En av de viktigste oppgavene våre blir å avkreve svar fra høyresida på hva de vil i kommunene. Jeg ser en høyreside med et sterkt ønske om å konkurranseutsette velferdstjenester. Det sitter de veldig stille i båten med. Dette har direkte konsekvenser på lønns- og arbeidsvilkår til medlemmene våre i kommunal sektor, og det påvirker velferdstjenestene for oss alle. Å hindre privatisering og konkurranseutsetting er blant de viktigste sakene som medlemmene våre, både i privat og offentlig sektor, trekker fram i vår medlemsdebatt.»³¹

Valget 2019

I kommune- og fylkestingsvalget i 2019 gikk høyresiden på en smell og mistet makt i hele landet. Erna Solberg og Høyres mål ved forrige lokalvalg var å vinne storbyene, og at 50 prosent av Norges befolkning skulle bo i en Høyre-styrt kommune.³² Slik gikk det ikke den gang.

Høyre mistet styringa spesielt i de største kommunene, der en høy andel av befolkninga bor, og sikra seg Høyre-ordfører i kun 35 kommuner. Det var mer enn en halvering fra 2015 da partiet fikk 74 ordførere. I Stavanger mistet Høyre ordføreren etter 24 år. Også i andre store byer som Drammen og Tønsberg mistet de makta, i tillegg til at de ikke lyktes å vinne tilbake byer som Oslo, Bergen og Tromsø. I hovedsak var det Arbeiderpartiet som tok eller beholdt ordførerkjedet i de store kommunene, mens Senterpartiet tok styringa i de små.³³

Siste målinger 2023

Mye tyder på at Erna Solbergs målsettinger for 2019 kan slå forsinket til i 2023. På meningsmålingene gjør Høyre det stadig bedre og partiet nærmer seg 40 prosent nasjonalt.

Også lokalt blåser det en blå-blå vind over landet.

Nå viser målingene at Høyre og Frp alene kan få flertall sammen i 40 kommuner, opp fra fem kommuner ved valget i 2019. Høyre kan syttendoble (!) antallet kommuner hvor de har flertall alene. Antallet kommuner med borgerlig flertall ligger an til å øke fra 46 til 111, en økning på 141 prosent.

De rødgrønne partiene derimot, ligger an til å miste flertallet i én av fire kommuner fra 2019 (ned fra 270 til 203)³⁴, og hvis dette flertallet skal kunne brukes til noe betinger det et samarbeid på venstresida, hvor verken Ap, Sp eller MDG samarbeider med de borgerlige partiene.

Vi står ovenfor en potensiell høyrebølge som vil føre til et privatiseringsskred med dramatiske konsekvenser for oss innbyggere og de ansatte (se tabell neste side).

Antall kommuner med flertall for ulike konstellasjoner

Rødgrønne

Borgerlige

	Ap	R+SV+M-DG+Ap	R+SV+MD-G+Ap+Sp	Sum	H+Frp+KrF+V	H+Frp	H	Sum
Valget 2019	17	43	210	270	40	5	1	46
Poll of polls uke 20	19	44	135	198	59	40	17	116
Uke 21	19	45	134	198	59	41	16	116
Uke 22	19	48	137	204	54	39	15	108
Uke 23	20	51	133	204	58	40	13	111
Uke 24	21	45	137	203	55	39	17	111

Antall kommuner med flertall for ulike konstellasjoner, per 16.06.23.³⁵ OBS! Tallene beror på nedbryting av landstall, og har en innebygget usikkerhet i seg.

Valget 2023 – Hvis målingene treffer i de største kommunene

I dag styres 32 av de 50 største kommunene av Arbeiderparti-ordførere.³⁶ Men Høyre ligger an til å overta ordførerkjedet i en rekke større byer og kommuner.

Gjennomsnittet av målinger på Poll of polls (se tabell neste side) tegner et dramatisk bilde: Arbeiderpartiet taper terreng over hele linja, mens Høyre øker sin posisjon. Målingene viser borgerlig flertall i hele 9 av de 15 største kommunene. Venstresida risikerer å miste flertallet i både Oslo, Bergen og Stavanger.

Målingene viser at mens den blå ledelsen er stor i byer som Bergen, Stavanger og Kristiansand, er ledelsen så knapp som den kan bli i Oslo. I Trondheim og Tromsø leder rød side enn så lenge, men også der er det fare for at Høyre kan gjøre et overraskende godt valg og sikre seier.³⁷

«Poll of polls kommunestyrevalget» er en beregning av partienes nasjonale nivåer basert på et veiet snitt av lokale partimålinger med spørsmål om stemmegivning ved kommunevalg.

Røde kommuner som motorer for forandring

I stortingsvalget i 2021 viste venstresida krefter og svarte på en frustrasjon og et ønske om forandring blant folk. Velgerne stemte frem historiske 100 stortingsmandater Stortinget for et skifte. Det er et stort ansvar som stortingsflertallet er nødt til å ta på alvor.

Rødt er en garantist mot Høyre-styre og den beste motkraften mot høyrebølgen som nå seiler opp. Første korsvei er lokalvalget i 2023. Skal vi klare å snu skuffelse til håp, og skape forandring nedenfra, må vi holde Høyre borte fra makta og sikre røde kommuner som motorer for den forandringen Norge trenger. Både ved å føre en kraftfull og rettferdig politikk lokalt, og for å legge tyngre press på den nasjonale politikken. Kun da kan vi sikre fellesskapsløsningene og få ut velferdsprofitørene innen barnehage og skole, barnevern, helse og omsorg.

I mange kommuner er velferdstjenestene i dag i kommunal eller ideell regi. Men dette er ikke selvsagt og ikke noe vi kan ta for gitt. Høyre vil kommersialisere over hele fjøla. En sterk venstreside er nødvendig for at vi skal sikre de seierne som er vunnet, og Rødt vil sørge for videre framskritt i arbeidet for en profittfri og styrket velferd.

Rødt jobber for et samarbeid til venstre for å oppnå best mulig resultater. Et sterkest mulig Rødt gjør det vanskeligere for de andre partiene å komme utenom oss. Etter valget skal Rødts mange folkevalgte gå i spissen for å lytte til folk, samarbeide med fagbevegelsen og drive fram forandringene som folk vil ha, men regjeringa ennå ikke leverer på.

Rødt setter langsiktig politisk påvirkning foran posisjoner, samtidig som vi vil samarbeide med andre partier for å oppnå best mulig resultater. Vi er villige til å ta på oss ansvar for å sikre at folks ønske om forandring får maksimal uttelling i folkevalgte organer.

	Valg 2019	Målinger 2023	Flertall på målingene
OSLO			
Ap	20,0	17,0	
H	25,4	37,4	Borgerlig
BERGEN			
Ap	19,8	16,8	
H	20,0	29,5	Uavklart
TRONDHEIM			
Ap	25,0	21,2	Rødt/rødgrønt
Høyre	20,6	30,4	
STAVANGER			
Ap	25,4	21,6	
Høyre	23,1	34,0	Borgerlig
BÆRUM			
Ap	14,8	12,6	
Høyre	42,4	62,5	Borgerlig
KRISTIANSAND			
Ap	18,3	15,5	
Høyre	17,7	26,1	Borgerlig
DRAMMEN			
Ap	26,2	22,2	
Høyre	25,7	38,3	Borgerlig
ASKER			
Ap	16,1	13,6	
Høyre	43,1	63,5	Borgerlig

	Valg 2019	Målinger 2023	Flertall på målingene
LILLESTRØM			
Ap	29,9	25,4	Uavklart
Høyre	19,6	28,8	
FREDRIKSTAD			
Ap	36,3	31,0	Uavklart
Høyre	15,3	22,9	
SANDNES			
Ap	25,1	21,3	
Høyre	16,3	24,0	Borgerlig
TROMSØ			
Ap	24,2	16,0	Rødt/rødgrønt
Høyre	15,5	22,8	
SANDEFJORD			
Ap	25,4	21,6	
Høyre	32,5	47,8	Borgerlig
NORDRE FOLLO			
Ap	23,4	19,9	
Høyre	29,9	44,1	Borgerlig
SARPSBORG			
Ap	34,5	29,2	Rødt/rødgrønt
Høyre	9,8	14,4	

Kilde: Poll of polls brutt ned, per 16.06.23.³⁸ Oppslutning i prosent. Blått flertall betyr flertall for Høyre, Frp, KrF og Venstre. Rødt flertall betyr flertall for Rødt, SV, Ap og Sp. Grå farge betyr at andre partier er på vippen, ingen av blokkene har flertall.

Røde gjennomslag for en styrket og profittfri velferd

Rødt har de siste seks årene stilt en rekke forslag på Stortinget som vil begrense profitten i velferden for å sikre at fellesskapets midler går til felles velferd.

Lokalt har Rødt de siste periodene vært en del av ulike flertall, hatt en hånd på rattet og fått viktige gjennomslag mange steder. Takket være Rødt, har man klart å få til store fremskritt for å begrense kommersielt eierskap blant annet innen barnehage og eldreomsorg. Etter valget i Oslo i 2015 inngikk som nevnt Rødt en samarbeidsavtale med byrådet i Oslo og fikk presset det nye flertallet til stans i kommersialiseringen av velferdstjenester og spesielt full stans for nye kommersielle barnehager (se faktaboks side 10).

Stavanger er også et annet synlig bevis på hva man kan få til når venstresida står sammen. Etter at Høyre hadde styrt Stavanger sammenhengende i 24 år, ble det i 2019 et nytt politisk flertall i byen. Sammen med Arbeiderpartiet, Folkets parti (tidligere FNB/"bompengelisten"), Miljøpartiet de grønne, Senterpartiet og SV fremforhandlet Rødt en samarbeidsavtale, som ga en helt ny retning for innbyggerne i Stavanger.

Utdrag fra Stavanger-plattformen 2019-2023³⁹:

- Ingen nye kommersielle barnehager. Nye barnehager skal være offentlige eller ideelle. Dersom private barnehager selges i perioden skal kommunen vurdere å kjøpe disse.
- Kommunal vikarordning i barnehagene for å redusere bruken av bemanningsbyrå
- Satsing på fellesskolen og derfor et nei til å etablere flere private grunnskoler.
- Øke bemanningen i barnevernet
- Øke grunnbemanningen på sykehjem og hjemmebaserte tjenester
- Sykehjem skal være kommunale eller ideelt drevet. Rekommunalisering av det eneste kommersielt drevne sykehjem. Videre drift reserveres kommunen eller ideelle aktører.
- Ikke konkurranseutsette hjemmebaserte tjenester.
- Offentlige og private ideelle skal prioriteres fram private kommersielle tilbydere (...) Avslutte kommersiell konkurranseutsetting og tilbakeføre renhold, park, og renovasjon til offentlig drift

«Rekommunalisering ga oss kontrollen tilbake»

I Moss overtok de rødgrønne styret av kommunen i 2019. Ap, Sp, Rødt, SV og MDG dannet flertall sammen. Da var både sykehjem og hjemmetjenesten satt ut til kommersielle. Det nye flertallet bestemte seg for å rekommunalisere. Da hadde de hatt flere alvorlige tilsynssaker ved et Norlandia-drevet sykehjem i byen. Nå er alle omsorgsoppgaver i Moss, unntatt BPA, drevet i kommunal regi.

Remi Sølvberg fra Rødt er leder av Hovedutvalg for helse og mestring i Moss kommune. Han forteller:

- Det vi så skje da Norlandia og Orange helse tok over i Moss var at de ganske raskt etter å ha vunnet anbudet begynte å gi brukerne flere timer enn de hadde behov for og fått vedtak på, og flyttet dem til kategorier med større pleietyngde. Dette ga mer penger i kassa for de kommersielle og det ble fort dyrere for kommunen enn de hadde avtalt.
- Det andre vi så var at da en sykepleier slutta ble hun erstattet av noen med lavere lønnsnivå. Vi i kommunestyret hadde heller ikke innsyn i tjenestene utover eiermøter noen ganger i året der de som drev forsikret oss om at alt var i orden. Men vi kunne ikke sjekke dette opp på noe vis, fordi det ikke finnes noen mulighet for innsyn i de kommersielle selskapene.
- Da kommunen tok over så vi at tjenestene hadde vært forsømt. Vi måtte bruke en del penger på å få opp bemanningen og sikre at det var sykepleiere på jobb. Det kosta litt, men nå har vi til gjengjeld en helt annen grad av innsyn og kontroll over tjenestene. Nå har vi kontakt med dem på gulvet, vi kan raskt plukke opp bekymringer og behov. Da kan vi løpende tette de små hullene som oppstår. Vi har fått tilbake kontrollen over helse- og omsorgstjenestene våre. Nå kan vi styre drifta politisk og demokratisk.

Hvilke konsekvenser vil flere høyrestyrte kommuner få?

“Høyre vil sørge for at offentlige aktører i størst mulig grad benytter eller søker løsninger på det private markedet fremfor å utvikle egne løsninger i konkurranse med private aktører”.⁴⁰

Høyre har gått hardt ut og sagt at en valgseier vil føre til en storstilt kommersialisering av velferdstjenestene våre dersom de kommer til makta. Kandidatene for partiet sier selv at dette vil være en viktig skillelinje mellom høyre- og venstresida i årets valg.⁴¹

Faksimiler fra ulike nettaviser:

Høyres valgløfte: Mer privat velferd i storbyene

I tillegg til å ville innføre karakterer og rangering av sykehjemmene går Høyre også til valg på privatisering av eldreomsorg i Oslo.

Hun sier at veien vil gå via at de legger ut barnehage- og sykehjemskontrakter på anbud.

- Vi vil gi private aktører mulighet til å komme tilbake via reell konkurranse og anbudsrunder. Så blir det dem som gir best tilbud, som får jobben.

Byrådets rekommunalisering av sykehjem og barnehager skal vi bekjempe, sier Anne Lindboe, som i høst ble valgt som Høyres ordfører kandidat i hovedstaden.

Bergen Høyre har programfesta at dei vil «konkurranseutsette nye sykehjem, og gjennomføre anbud på minst to eksisterende».

- Det neste sykehjemmet i Kristiansand skal driftes av private, slår ordfører kandidat Mathias Bernander fast.

Sykehjemmene, som det rødgrønne Oslo-byrådet har rekommunalisert, vil han dessuten ha ut på anbud igjen.

I november 2022 la Høyres ordfører kandidater i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø fram et felles valgløfte om en storstilt kommersialisering av velferden i byene dersom de kommer til makta. De ønsker alle å gjøre det lettere for kommersielle aktører å drive, så lenge det offentlige betaler. De vil alle privatisere tjenester innen⁴²:

- Barnehage
- Barnevern
- Hjemmehjelp
- Sykehjem

Eirik Lae Solberg er Høyres utfordrer som byrådsleder kandidat i Oslo. Sist Høyre styrte Oslo var det forbud mot å opprette nye offentlige barnehager. Det første de vil gjøre hvis de vinner valget er å tillate etablering av flere kommersielle barnehager igjen. Lae Solberg har varslet at det kanskje største grepet de vil gjøre med en gang, er å privatisere sykehjemmene som det nåværende rødgrønne Oslo-byrådet har rekommunalisert. Lae Solberg mener tre-fire sykehjem bør privatiseres så fort som mulig, men vil ikke avsløre hvilke.

Forrige gang Høyre styrte i hovedstaden fikk sykehjemmene karakterer fra brukerne og de pårørende. Disse karakterene ble brukt til å rangere sykehjemmene på en liste fra best til dårligst. Denne rangeringen ble fjernet da de rødgrønne tok over byrådskontorene, men nå ønsker altså Høyre undersøkelsene og rangeringen tilbake. Dersom Høyre vinner valget i Oslo til høsten vil de gjeninnføre den gamle ordningen med å rangere sykehjem etter karakterer. De som scorer dårligst vil være blant de heteste kandidatene til å bli privatisert først⁴³.

Hvorfor brukerundersøkelser er et dårlig mål på kvalitet⁴⁴

- Den som besvarer slike undersøkelser, er ofte ikke den som mottar tjenesten direkte, som de eldre eller ungene selv. De som svarer kan være de pårørende til syke eldre eller foreldre til barnehagebarn. Disse har ikke nødvendigvis god innsikt i hva som er innholdet i tjenesten, og hva som skal til for at tjenesten faktisk er av god kvalitet.
- Selv om brukerundersøkelser ble brukt mye i eldreomsorgen i Oslo under de borgerlige, var det enorm variasjon i hvor mange som besvarte dem. Svarprosenten mellom 16 og 83 prosent gir dårlige vilkår for å sammenligne og rangere, selv om det var nettopp det man gjorde.
- Foreldreundersøkelsen gjennomføres av Udir og hvert år hevder høyresida at foreldrene er mest fornøyde med «private barnehager». Undersøkelsen har så store metodefeil at den ikke kan si noe generelt om kvaliteten i barnehagene.
- Foreldreundersøkelsen skiller ikke mellom kommersielle og ideelle eiere, men kaller alle «private». Dette tilslører at det er forskjeller mellom ideelle og kommersielle.
- Foreldre er ikke i barnehagen hele dagen, og de færreste har noe å sammenligne med siden de kun har hatt barna i én barnehage.
- Det er frivillig for barnehagene å delta. Resultatene viser at «private» barnehager i større grad ikke velger å delta på undersøkelsen, mens de offentlige barnehagene blir pålagt å delta av kommunen.

Bak brukerundersøkelsene - historien om Ammerudlunden sykehjem

Ammerudlunden sykehjem ble i lang tid drevet av velferdsprofitøren Adecco Helse. Sykehjemmet skåret på topp på brukerundersøkelser og de borgerlige partiene hyllet Ammerudlunden som byens beste.

På Ernas Solbergs blogg etter Høyres valgkampåpning i 2009 stod det følgende: «På fredag besøkte jeg Ammerudlunden sykehjem i Oslo, som drives av et privat firma for kommunen. De pårørende har to ganger kåret dette til Oslos beste sykehjem. Ammerudlunden er først og fremst et trygt og godt hjem for de eldre.»⁴⁵

Ett og et halvt år senere kunne NRK avsløre «Ulovlig drift på Ammerudlunden», og det som ble kjent som Adecco-skandalen.⁴⁶ Adecco stod bak grove og systematiske brudd på arbeidsmiljøloven der ansatte ble utsatt for regelrett rovdrift. De kunne jobbe opp mot 84 timer i uka uten overtidsbetaling, og i noen tilfeller sov ansatte i kjelleren på sykehjemmet. Det var for lav bemanning, ulovlig bruk av dobbeltvakter, manglende overtidsbetaling og generelt dårlige tilstander. Også på andre Adecco-drevne sykehjem hadde de brutt anbudskontraktene, blant annet på bemanning.⁴⁷

Adecco-skandalen er et tydelig og dystert eksempel på at brukerundersøkelser ikke er en god indikator for måling av kvalitet. Etter å ha tjent over 100 millioner kroner

på våre eldre og pleietrengende, endte skandalen med at Adecco Helse ble lagt ned og Adecco trakk seg fra sykehjemsdrift.

«Kvalitetsanbud»

Høyre lover at «kvalitet skal trumfe alt», og at de vil droppe pris som et kriterium for hvem som vinner konkurransen.⁴⁸ Problemet er at selv om man har anbud der aktørene kun konkurrerer på kvalitet, så er kvalitet i eldreomsorgen notorisk vanskelig å kontraktstefte, forhåndsbestemme og objektivt kontrollere.⁴⁹ Og det kan være store forskjeller mellom hva som loves av kvalitet i en kontrakt og hva som faktisk leveres, slik Ammerudlunden er et tydelig eksempel på.

Men Høyre bryr seg lite om dette og er mer opptatt av velferdsprofitørenes rett til å tjene penger på offentlig finansiert velferd. «Det neste sykehjemmet i Kristiansand skal driftes av private», uttalte ordfører kandidat Mathias Bernander til Aftenposten som svar på at det i årene som kommer vil bli et stort behov for sykehjem⁵⁰.

Boganes sykehjem og såkalt «kvalitetsanbud»

Stavanger har testet ut såkalte kvalitetsanbud tidligere, da de konkurranseutsatte driften av Boganes sykehjem. Det ligner på det Høyre i Oslo lover når de visstnok skal stille krav om at ingen ansatte skal tape på anbud. Men erfaringene fra Boganes er ikke det beste utstillingsvinduet for høyresida.

Det var politisk vedtatt i kommunen at sykehjemmet skulle bli driftet privat. Etter at kontrakten med Aleris gikk ut i 2016 vedtok politikerne at drifta av sykehjemmet fortsatt skulle konkurranseutsettes, men det nye denne gangen var at konkurransen om å drifte sykehjemmet ikke skulle dreie seg om pris, men om hvem som kunne tilby best kvalitet til den prisen som kommunen allerede hadde fastsatt.⁵¹ I 2018 vant Attendo vant anbudskonkurransen, og Stavanger kommune inngikk en fireårskontrakt med det kommersielle selskapet med oppstart 1. april samme år.

Fem måneder senere kunne Stavanger Aftenblad melde at seks av 16 sykepleiere hadde sagt opp etter at de fikk nye eiere. Utstrakt bruk av vikarer hadde ført til alvorlige avvik og de hadde opplevd en økning i klager fra pårørende. «Eg valde å begynne å jobbe på Boganes fordi eg hørde det var så god kvalitet. Etter at Attendo tok over, opplever eg ikkje lenger at det er slik», uttalte en ansatt til avisen. Lønnsvilkårene hadde også blitt mye dårligere etter at Attendo overtok.

Etter knappe to år trakk Attendo seg ut av kontrakten, fordi driften av sykehjemmet hadde blitt betraktelig mer kostbar enn det eierne hadde sett for seg.

Attendo er børsnotert på Nasdaq Stockholm og hadde ifølge årsrapporten for 2022 en netto omsetning på 14,5 milliarder svenske kroner. Da de trakk seg ut av Norge i 2020 var begrunnelsen at «det saknas förutsättningar för privata företag att utveckla långsiktig bärkraftig verksamhet inom äldreomsorgen i Norge».⁵²

Linn Herning skriver: «Da Attendo ikke tjente nok penger, måtte kommunen ta over. Heldigvis fikk Stavanger bedre tid på seg enn da driverne av Vinderen sykehjem i Oslo plutselig slo seg konkurs etter ett års drift i 2002. Etter å ha flyttet alle pengene over i andre selskaper, stakk eierne av fra alt ansvar og kommunen måtte overta drifta på under en uke. Den risikoen som kommunene løper når de overlater livsviktige velferdstjenester til kommersielle aktører med null ansvar, snakker høyresiden fint lite om»⁵³

Høyresida forsøker å skjule den nedadgående spiralen privatisering er for kvaliteten i tjenestene og for de ansatte sine lønns- og arbeidsvilkår ved å si at det er mulig med såkalte kvalitetsanbud.

Å vektlegge kvalitet høres ufarlig, ja nærmest ansvarlig ut. Men virkeligheten viser noe ganske annet. Når eierne ikke tjener nok penger, er de ikke lenger interessert i å ta vare på bestemor. Da er det kommunen som må ta ansvaret, slik tilfellet var i Stavanger.

Erfaringer viser at det, bortsett fra et par unntak, kun er de kommersielle selskapene som vinner sykehjemsanbud, på bekostning av det offentlige og de ideelle aktørene. Åpne anbud er i dag altså ensbetydende med kommersialisering. Kun ved rekommunalisering og begrensede anbud for ideelle aktører er det mulig å hindre kommersialisering.⁵⁴

I dag er det bare Asker og Bærum som setter sykehjem og bestemor ut på anbud, men dette kan fort endre seg dersom Høyre kommer til makta i landets kommuner. Hvem som styrer har, som vi ser, noe å si for både brukere og ansatte.

Budsjetter fra Høyre i de store byene

Høyres politikere vil ikke alltid si i klartekst at de vil privatisere og konkurranseutsette velferdstjenestene. Men i budsjettene deres lokalt kommer det tydelig fram.⁵⁵

I tabellen i neste spalte har vi samlet noen av de største innsparingstiltakene fra Høyre i de store byene. Tabellen viser hva de planlegger å sette ut på anbud, hvor mye de planlegger å tjene på dette, og i hvilke av de fire største byene dette er planlagt. Høyre konkretiserer ikke nødvendigvis akkurat hvilke tilbud de vil selge, men oppgir store summer for å balansere besparelser på blant annet kutt i eiendomsskatt.

I tillegg til ovennevnte anbudsutsetting, oppgir Høyre i sine alternative budsjetter i alle byene nevnt over at det er mye penger å spare på «effektivisering og avbyråkratisering», uten å konkretisere dette noe nærmere. I Bergen har de for eksempel planer om å spare 100 millioner kroner på «oppgavegjennomgang/avbyråkratisering (50/50)».

Men oppgavene i kommunene forsvinner ikke, de har tvert imot blitt stadig flere. Ved slike kutt i ressurser er det de ansatte som må dekke gapet som oppstår ved krav til å opprettholde tjenestetilbudet. De samme oppgavene må nå bare gjøres litt mer «effektivt», altså raskere, noe som fører til økt arbeidspress og høyere arbeidsbelastning på de ansatte. Dette står i kontrast med Høyres planlagte sparing på redusert

sykefravær hvor de i Trondheim har budsjettert å spare 18 millioner kroner innen 2024 på at færre sykmelder seg, spesielt innenfor Bo- og aktivitetstilbud. I tillegg til at den såkalte effektiviseringen vil føre til høyere arbeidspress for de ansatte, er det åpenbart at det også vil føre til dårligere tjenester og mindre trygghet for brukere og pasienter.

Stavanger ⁵⁶	Deler av tjenestetilbudet i «leveårssektoren»	100 mill.
Trondheim ⁵⁷	Helse og velferd, eiendomsforvaltning og tekniske tjenester	2023: 40 mill. 2024: 80 mill. (kumulert)
Bergen ⁵⁸	Renholdstjenester	30 mill.
	Salg av kommunal eiendom	60 mill.
	To eksisterende sykehjem og kun private nye sykehjem	Uvisst verdi, henviser til NHO-undersøkelse fra 2019 som sier at Bergen kommune har et «effektiviseringspotensial på 177,7 millioner kroner årlig innenfor områdene sykehjemsdrift og hjemmebasert omsorg alene»
Oslo ⁵⁹	Reversere tilbakeføring av sykehjem til privat drift (Sykehjemsetaten)	62,8 mill.
	Tilbakeføre sykehjem til privat drift	32,3 mill.
	Salg av barnehageeiendom	350 mill.
	Salg av annen kommunal eiendom som de mener kan driftes bedre av det private	450 mill.

Røde kommuner vs. Høyre-styrte kommuner

Velferd skal ikke være butikk. Men i dag går milliarder av skattekroner, som skulle gått til felles velferd, heller inn på kontoene til velferdsprofitører. Dette har store konsekvenser for alle vi som trenger en sterk velferd og for alle som jobber i velferden.

Høyrepolitikk er å la kommersielle konserner stikke av med penger som skulle gått til barna våre i barnehagene og besteforeldrene våre på sykehjem. Nå vil Høyre kommersialisere Norge, kommune for kommune. Det er dette som står på spill i høstens valg. Spørsmålet er om vi får røde kommuner med et sterkt Rødt eller om vi får borgerlige kommuner med Høyrestyre. Forskjellene og konsekvensene er store.

Høyre ligger høyt på meningsmålingene og vi ser konturen av en høyrebølge. Hvis Høyre kommer til makta vil de privatisere velferden vår. Lokalvalget i 2023 kan føre til et privatiseringsskred.

Det kan være lokale variasjoner på hva Høyre går til valg på. Under er det skissert konsekvenser for velferdstilbudene våre basert på den nasjonale politikken til Høyre. Det er dette partiet Høyre faktisk mener og er bundet av.

Høyre-styrte kommuner:

- Gjør frislipp av kommersielle innen alle deler av velferdstjenestene.
- Får negative konsekvenser for ansattes lønns- og arbeidsvilkår.
- Innfører ingen reguleringer som forhindrer eller tar bort velferdsprofitørenes sugerør i felleskassa.
- Har ikke begrensninger som forhindrer de store kommersielle aktørene å kjøpe opp mindre aktører, både ideelle og enkeltstående. Dette fører til en mindre mangfoldig velferdssektor.
- Styrker kommersielle selskapers mulighet til å ta ut profitt på penger bevilget til velferd.
- Gir svært begrenset informasjon og innsyn om aktørene i velferdstjenestene. Kommersielle aktører kan beholde viktig informasjon om kvalitet, økonomi og vilkår for de ansatte som forretningshemmeligheter. Dette gjør det vanskeligere for folkevalgte å gjøre jobben sin, og vanskeligere for pårørende å stille kritiske spørsmål.

Røde kommuner med et sterkt Rødt:

- Prioriterer velferdstjenester i offentlig regi, med et supplement av ideelle organisasjoner.
- Sikrer at alle offentlige tilskudd til velferdstjenester kommer barn, eldre og andre brukere av tjenestene til gode.
- Sikrer sterke, offentlige velferdstjenester, som er tilgjengelige for alle.
- Prioriterer lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte i velferdstjenestene. Dette er det viktigste virkemiddelet for å rekruttere og beholde hoder og hender i tjenestene.
- Stiller krav om at ideelle organisasjoner ikke kan ha vinning som formål, og sikrer at eventuelle overskudd skal reinvesteres i driften.
- Utarbeider konkrete opptrappingsplaner for kapasitet og kompetanse i alle sektorene av velferdstjenester, samtidig som vi faser ut de kommersielle aktørene. Dersom de kommersielle aktørene vil omdanne driften til ideell karakter er de hjertelig velkommen til å bli værende.
- Ved eventuelle salg av velferdsinstitusjoner må eierne benytte meldeplikt til kommunen, og kommunen ha rett til og aktivt benytte seg av forkjøpsrett eller andre aktuelle muligheter for å ta tilbake velferden. Offentlige tilskudd skal ikke følge institusjonen ved eierskifte.
- Innfører tidsbegrensning på driftstilskudd, slik det er vanlig i andre avtaler det offentlige inngår med private aktører.
- Sikrer lokaldemokrati, innbyggere og brukere innsyn i offentlig finansiert velferd. Så lenge vi har kommersielle aktører i den offentlig finansierte velferden må de underlegges offentlighetsloven, lokaldemokratiet og folkestyret for å sikre helt nødvendig innsyn.

Foto: Inne Pedersen.

Status quo er også en mulighet

Et tredje alternativ er en Arbeiderparti-styrt kommune, men uten et sterkt Rødt. Dette vil i stor grad vil kunne bety status quo. Da er konsekvensen fortsatt åpninger for profit i velferden, som vi vet at innebærer fortsatt kompliserte selskapsstrukturer der velferdsprofitører flytter på penger, at alle pengene ikke går til tjenestene, og det betyr at ansattes lønns-, pensjons- og arbeidsvilkår fortsatt blir et område for å kunne spare inn penger.

Rødts vekst kan derfor være avgjørende. Alt tyder på at Arbeiderpartiet kommer til å bli avhengige av Rødt for å sikre flertall til venstre i en rekke kommuner landet rundt. Vi er tydelige på at for å sikre den kursendringa som velgerne har etterlyst trengs det et vendepunkt i kampen mot Forskjells-Norge, som får ned forskjellene og styrker velferden i hele Norge. Da må Arbeiderpartiet gå til venstre for samarbeid.

Rødt er den tydeligste garantisten for kamp mot forskjells-Norge, for fellesskapsløsninger og ikke minst sørge for at innbyggernes skattepenger går til felles velferd, ikke til privat profit.

Vi må styrke velferden for å bekjempe velferdsprofitørene

I tiden som kommer blir det viktig å få på plass regelverk som legger gode rammer for etablering og skalering av plasser innen alle deler av velferdstjenestene. Det er forventet en nedgang i barnetall i mange kommuner og dermed behov for færre barnehageplasser, og som følge av eldrebølgen kommer vi til å ha behov for flere sykehjem, men også en styrking av hjemmesykepleie og hjemmehjelp ettersom flere eldre skal bo hjemme lenger.

De kommersielle aktørene vokser fram i hullene til velferdsstaten. Å bekjempe velferdsprofitører handler også om å styrke den offentlige velferden, slik at det ikke blir behov for å kjøpe inn tjenester innen hjemmesykepleie og hjemmetjenester, rusomsorgen og barnevernet.

Når det i årene fremover blir behov for færre barnehageplasser må vi sikre at kommunene også har demokratisk styring over plassene i de private barnehagene.

Kommunene må satse på flere faste ansatte. Når grunnbemanningen økes vil den helhetlige arbeidsbelastningen bli lavere og arbeidshverdagen for de ansatte blir bedre. Ved å investere i flere hele, faste stillinger, vil også behovet for å kjøpe inn tjenester fra kommersielle bemanningsbyråer bli borte. Fagforbundet Oslo har undersøkt vikarbruk og innleie i Oslos eldreomsorg. De fant at bare i hjemmetjenesten og på sykehjemmene ble det mellom 2019 og 2021 årlig leid inn arbeidskraft tilsvarende hele 1300 hele stillinger.⁶⁰ Det er åpenbart at grunnbemanningen må økes og at flere hele og faste stillinger kommer både ansatte og brukere til gode.

Kampen om profittfri velferd handler derfor også om å styrke kommuneøkonomien og gi kommunene mulighet til å styre over eget tjenestetilbud. Det er et problem at kommunene har for lite handlingsrom i dag til å styre tjenestene som de faktisk er ansvarlige for. Da må det nasjonale endringer til. Derfor skisserer vi også nasjonale endringer som må på plass for å sikre lokaldemokratisk styring.

Barnehage

Da barnehageforliket med mål om full barnehagedekning ble inngått i 2003, vedtok man at også barnehager med «forretningsmessig» drift skulle få offentlig støtte og de fikk muligheten til å søke på gunstige lån hos Husbanken. Sidestillingen av kommersielle, ideelle og kommunale barnehager og tilgangen på slike gunstige lån, ble startskuddet for en storstilt utbygging av kommersielle barnehager.

I dagens barnehagelov står det at «Offentlige tilskudd og foreldrebetaling skal komme barna i barnehagen til gode», men det står samtidig at barnehagen kan «disponere et eventuelt årsresultat fritt».⁶¹ I dagens system er det dermed en innebygd motsetning i at pengene – offentlige midler og foreldrebetaling – skal komme barna til gode, samtidig som det er tillatt for kommersielle aktører å hente ut profit. Kommersielle aktører, organisert som aksjeselskap, har som sitt formål nettopp å skape overskudd til eierne. Altså kommer ikke pengene barna til gode.

I dag er det fullt mulig, innenfor gjeldende regelverk, å tjene store penger på barnehage. Flere velferdsprofitører har bygd store formuer på offentlig finansiert barnehagedrift:

- Norlandia-konsernet er tungt inne i alle velferdstjenester i Norge. Eierne, brødrene Roger og Kristian Adolfsen, er begge på Kapital sin liste over Norges 400 rikeste med en formue på 5,2 milliarder kroner – hver.⁶²
- Det samme er eierne av FUS-barnehagene, Eli Sævareid og Sigurd Aase, registrert med en formue på henholdsvis 1,8 og 1,7 milliarder kroner på Kapital sine lister.
- Læringsverkstedet er Norges største kommersielle barnehagekjede, og driver over 240 barnehager over hele landet. Eierne, Hans Jacob og Randi Sundby, har tjent over to milliarder kroner på skattefinansierte barnehager. I november 2022 ble det kjent at de to flytter til Sveits.⁶³

Det har vært en systematisk konsentrasjon der en håndfull store aktører får stadig mer kontroll over de private barnehagene. Konsentrasjonen skjer gjennom at de store aktørene kjøper opp både enkeltstående AS-barnehager og ideelle barnehager.

Mens de fire største kommersielle barnehagekjedene stod for én av fem private barnehageplasser i 2013, stod de i 2019 for hele

32 prosent av de private plassene. Kjedene Læringsverkstedet, FUS-barnehagene, Espira og Norlandia leverer altså hver tredje private barnehageplass. Stiftelsen Kanvas er større enn Norlandia, men er ideell og er derfor ikke inkludert.⁶⁴

Hva har regjeringa gjort?

Våren 2022 la Ap/Sp-regjeringa fram forslag til endringer i barnehageloven. Rødt ville gå lenger, og mener forslagene – som opprinnelig ble sendt på høring av Høyre-regjeringa – ikke tar problemet ved roten.

Regjeringa fikk flertall for følgende:

- **Selvstendig rettssubjekt.** Hver enkelt barnehage skal være et eget selskap som leverer fullstendige regnskap. I dag er det nærmest umulig å se om fellesskapets penger går til barnehagedriften. For eksempel kan en barnehagekjede drive 100 barnehager uten at hver enkelt barnehage leverer fullstendig regnskap. I første omgang skjermes de minste barnehagene.
- **Forbud mot annen virksomhet sammen med barnehagen.** Det vil sikre at offentlige tilskudd ikke brukes til å subsidiere for eksempel eiendomsdrift, sykehjem og gårdsdrift.
- **Forbud mot å ta opp lån andre steder enn i bank.** Det reduserer risikoen for at barnehager tar opp lån som ikke trengs for å finansiere barnehagen, men som går til å finansiere annen og mulig risikofull virksomhet i konsernet. En bank er en uavhengig långiver og vil derfor bidra til å sikre at lånet er relevant for barnehagedriften.
- **Meldeplikt.** Ved salg og andre organisatoriske endringer må private barnehager melde fra til kommunen og Utdanningsdirektoratet. Det vil gi kommunen mer kontroll og oversikt, og mulighet for kommunen til å vurdere å kjøpe selv.

Demokratisk kontroll av barnehagesektoren

Den demokratiske styringen av velferdstjenestene våre har blitt stadig dårligere. I mange kommuner har det de senere årene vært en overkapasitet på barnehager, det vil si flere barnehageplasser enn barn over tid. Men hvis barnetallet i en kommune synker, har kommunene i dag ingen andre muligheter enn å kutte i det offentlige tilbudet. Så lenge en privat barnehage har fått innvilget tilskudd av kommunen,

Foto: Brage Aarosen.

beholder den med dagens lov retten til tilskudd til evig tid, uavhengig av totalbehovet eller om barnehagen skifter eier. Private barnehager er med det unntatt demokratisk styring, og de folkevalgte står dermed maktesløse til å håndtere situasjoner med synkende barnetall.

Kommersiell forkjørsrett gjør at folkevalgt kontroll må vike:

- I 2018 hadde Stjørdal kommune lave fødselstall og for mange barnehageplasser. Et enstemmig kommunestyre ønsket å unngå nedleggelse av den kommunale barnehagen Husbymarka ved å fordele kuttene mellom den kommunale barnehagen og den kommersielle barnehagen like ved. Men på grunn av dagens regelverk måtte kuttene kun bli tatt i den kommunale barnehagen, og Husbymarka barnehage på Stjørdal ble lagt ned, til tross for store protester.⁶⁵
- I Notodden gikk lokalbefolkninga i 1. mai-tog i 2022 bak parolen «Stopp nedlegginga av kommunale barnehager i Notodden». For å redusere antall barnehageplasser måtte kommunen legge ned to barnehager.
- Barnehagene i Stavanger må nedskalere med om lag 210 plasser på grunn av nedadgående barnetall i kommunen. Til sammen kan Stavanger bli nødt til å legge ned 500 barnehageplasser de neste årene, men kommunen kan ikke røre de kommersielle, og må kun legge ned offentlige plasser.⁶⁶
- I Østre Toten foreslo kommunedirektøren å legge ned den kommunale barnehagen Vilberg barnehage på grunn av overkapasitet. Kommunestyret stanset nedleggelsen i siste sekund.⁶⁷ Barnehagen ble ikke lagt ned i denne omgangen, men saken ble utsatt.
- I enkelte kommuner har det gått så langt at de offentlige barnehagene er utrydningstruet. Halden hadde seks kommunale barnehager igjen. 81 prosent av barnehagene i Halden var allerede private. Nå er det bare fire offentlige barnehager igjen etter at Bergknatten og Bjørklund barnehager nylig ble vedtatt nedlagt.⁶⁸

Her ser man tydelig hvordan barnehagesektoren blir mer og mer privatisert, mens folkevalgte står maktesløse.

Telemarksforskning sine beregninger av fremtidig befolkningsutvikling viser at omtrent to av tre kommuner vil få nedgang i folketallet i de neste 20 årene, og at det er spesielt distriktskommunen som samlet sett vil få en sterk nedgang⁶⁹.

Det er helt nødvendig at Barnehageloven endres slik at kommunen kan tilpasse overkapasitet i barnehagesektoren i henhold til lokale forhold og behov, slik også LO er krystallklare på⁷⁰.

PBL kjører hardt på med propaganda om at dette vil redusere foreldrenes valgfrihet. Men kommunene må, i kraft av å være barnehagemyndighet og ansvarlig for det totale barnehagetilbudet til sine innbyggere, få mulighet til å ha et koordinert opptak, der man kan fordele en eventuell reduksjon jevnere mellom barnehagene, både kommunale og private.

Det vil kunne forhindre nedleggelse av barnehager og dermed være med på å opprettholde og styrke valgmulighetene til foreldre, samt sikre et mangfold av barnehager.

I Hurdalsplattformen er regjeringa tydelig og sier de skal «sikre bedre demokratisk styring og kontroll med barnehagesektoren»⁷¹ og kunnskapsministeren har lovet Fagforbundet at hennes mål er «å få kontrollen over barnehagesektoren ut av styrerommene og inn i kommunestyrene».⁷² Men regjeringa har enda ikke lagt fram forslag som sikrer en lokaldemokratisk styring barnehagene.

Stille vilkår for tildeling av tilskudd

Ifølge barnehageloven skal kommunen «likebehandle private og kommunale barnehager når den utfører oppgaver som barnehagemyndighet.» Problemet er at dette i dag innebærer at de kommersielle barnehagene i dag har rett på lik finansiering som i kommunene, men ikke tilsvarende plikter. Kommunene har ikke mulighet til å stille samme krav til de kommersielle som til kommunens egne barnehager.

Kommuner kan for eksempel ikke bruke penger på å styrke bemanningen i levekårsutsatte områder, uten å samtidig kompensere alle de private barnehagene i kommunen. Men det offentlige får ikke lov til å legge føringer for hva denne ekstra støtten til de private skal brukes til og må gi den som flate

tillegg til de privateide barnehagene i hele byen. Storberget-utvalget påpeker at dette svekker den offentlige styringen med barnehagesektoren.⁷³

Derfor anbefaler utvalget at kommunene skal ha anledning til å stille vilkår for tildeling av tilskudd, ved at de kan forplikte kommersielle barnehager til å delta på helhetlige satsninger, prioritere barn med rett til plass og følge lokalt bestemte bemannings- og utdanningskrav.

Det offentlige må få anledning til å stille vilkår for tildeling av tilskudd, og det er nødt til å bli en jevnere balanse mellom rettigheter og plikter hos de private barnehagene.

Kostnadsdekning av pensjon og andre utgifter

Nesten 90 prosent av kostnadene i private barnehager dekkes av offentlige tilskudd, resten av foreldrebetaling. De private barnehagene får en sum per barnehageplass, som er det samme som de kommunale barnehagene bruker per plass.

Etter dagens regelverk har de private barnehagene krav på lik sum penger som kommunene, uavhengig av de reelle kostnadene til barnehagen. Dette er svært problematisk, og omtales av Velferdstjenesteutvalget:

«Finansieringsordningen åpner ikke for at kommunene kan tilpasse tilskuddene til de private barnehagene ut fra de reelle kostnadene i barnehagene. Private barnehager som klarer å tilby tjenesten til en lavere kostnad enn kommunen, vil derfor gå med overskudd, mens private barnehager som har høyere kostnader enn kommunen, vil gå med underskudd.»

Så lenge barnehagene oppfyller kravene i barnehageloven med forskrifter, kan barnehagene disponere et eventuelt overskudd fritt. Gevinsten ved at private aktører klarer å levere tjenesten til en lavere kostnad enn kommunen, vil derfor ikke bli delt med kommunen som tilskuddsyter. Den vil normalt heller ikke bli delt med foreldrene ved at barnehagen reduserer foreldrebetalingen.»⁷⁴

De offentlige barnehagene er på ingen måte overfinansiert, så når de kommersielle barnehagene allikevel klarer å hente ut overskudd ut av pengesekken de får, er det åpenbart at dette har konsekvenser for det pedagogiske tilbudet til barna. Dette er offentlige tilskudd og foreldrebetaling som altså ikke har blitt brukt på bemanning, vikarer, leker eller videreutdanning av de ansatte, men i stedet er overført egenkapitalen til selskapet.

En rapport fra Telemarksforskning viser at de kommersielle barnehageeierne organiserer seg for å hente ut mest mulig profitt på penger som skulle gått til barna. Rapporten dokumenterer at de store konsernene har lavere personalkostnader og i snitt har hatt lavere bemanning enn de kommunale barnehagene. Samtidig har de kommersielle høyere utgifter til husleie, avskrivninger og finanskostnader.⁷⁵

Det er åpenbart: Kvaliteten på barnehagetilbudet reduseres når det er mange barn per ansatt. Den viktigste forklaringen på det høye overskuddet er at barnehagene i de store kjedene har gjennomgående lavere bemanning.

De skummer også helt tydelig fløten og overlater eksempelvis barn med særskilte behov, som koster mer, til de ideelle og kommunale. Ordinære private barnehager har 10 prosent lavere kostnadsnivå sammenlignet med de kommunale barnehagene. Inkluderer vi tilrettelegging for barn med særlige behov, er kostnadsforskjellen nær 17 prosent.⁷⁶

Profittmotivet til de kommersielle barnehagene går også utover de ansattes pensjon. Siden pensjonsutgiftene er høyere i kommunal sektor, er de tatt ut av dette regnestykket og erstattet med et eget pensjonstilskudd til de private barnehagene tilsvarende 10 prosent (13 prosent til og med 2021) av lønnskostnadene i kommunens egne barnehager.

I 2019 fikk de private barnehagene samlet sett nesten en milliard kroner mer i pensjonstilskudd enn det de faktisk brukte på pensjon. På bakgrunn av dette reduserte Ap/Sp-regjeringa pensjonstilskuddet til 10 prosent. Barnehagene som har høyere pensjonskostnader enn det, får dem dekket.

Rødt mener at et kutt i pensjonstilskuddet var et skritt i riktig retning, men at det er nødvendig å sikre reell kostnadsdekning på både pensjon og andre nødvendige utgifter. Kun på denne måten hindrer man at de kommersielle barnehageeierne får tilskudd som dekker utgifter de ikke har, og man sikrer at ansattes pensjon ikke blir et område for potensiell innsparing. Kostnadsdekning av pensjon er også i tråd med Storberget-utvalget sine anbefalinger.

Eiendommer

Det er ved salg av barnehager og eiendommer de største gevinstene realiseres i den kommersielle barnehagesektoren. Da barnehageforliket ble inngått fikk de kommersielle barnehagene tilgang på gunstige lån hos Husbanken. Rundt halvparten, 5,7 milliarder kroner, av disse barnehagelånene har gått til de fire største milliardkonsernene. Husbank-ordningen har blitt misbrukt av kommersielle barnehagekjeder der de bygger barnehager i stortstilt stil med gunstige Husbank-lån, før de så selger eiendom videre til ulike kommersielle aktører. Deretter leier barnehagene tomtene eller eiendommene tilbake av det samme selskapet.

I 2020 solgte Hans Jacob og Randi Sundbye 138 barnehagebygg til det svenske eiendomsselskapet Samhällsbyggnadsbolaget (SBB) for 4,25 milliarder kroner. Læringsverkstedet skal fortsette å drive i byggene, men vil leie av SBB i stedet for å eie. Leieavtalen er på 35 år og gir SBB 251,4 millioner kroner det første året. Den årlige leia vil så følge den generelle prisveksten. Avtalen har dermed en nåverdi på omtrent 8,7 milliarder kroner. Kontrakten er attpåtil en såkalt triple-net-kontrakt. Læringsverkstedet og den enkelte barnehage har dermed fortsatt ansvar for vedlikehold, eventuell eiendomsskatt og forsikring.⁷⁷

Også Trygge barnehager (FUS) solgte 142 barnehagebygg til SBB for 4,58 milliarder kroner. De tegnet en leieavtale på byggene på 25 år, med mulighet til å forlenge slik at total leietid kan bli inntil 45 år.⁷⁸

Milliardærbrødrene Roger og Kristian Adolfsen, som blant annet eier Norlandia-konsernet, var tidligere dominerende eiere av Pioneer Property Group. I 2019 solgte de det meste av innholdet i selskapet, som i hovedsak var

barnehageeiendommer, til det australske pensjonsfondet Whitehelm Capital. Salgssummen var på 2,7 milliarder kroner.⁷⁹

Da barnehageforliket ble inngått fikk de private barnehagene tomter gratis eller til en billig penge av kommunene. Mange kommuner, inkludert kommuner der Adolfsen-brødrene eide barnehager, la inn strenge klausuler, der de sikret seg forkjøpsrett og la ned forbud om videresalg. Men dette brydde ikke barnehagemilliardærene seg noe om. De informerte ikke kommunene, brøt avtalene og sikret seg heller en av de største salgene av barnehager i Norge noensinne.⁸⁰

Her ser vi kroneksemplet på hvordan kommersielle eiere realiserer superprofitt fra barnehagesektoren. Dette er barnehager bygget på billige og gratis tomter fra det offentlige, gunstige Husbank-lån og ikke minst finansiering fra det offentlige og foreldrebetaling.

Husleie

Utenlandske investeringsfond og svenske eiendomsbaroner har altså ordnet seg leiekontrakter der de kan ha sugerørene i fellesekassa i mange tiår fremover. Det er åpenbart at disse har rent kommersielle motiver for å involvere seg i barnehagedrift, som står milevis fra motivene til både offentlige og ideelle aktører.

Når barnehagene går fra å eie til å leie har kostnadene til bygg økt betydelig, viser en rapport fra Telemarksforskning. Ifølge rapporten er de samlede kostnadene knyttet til lokalene høyere for barnehager som leier enn for dem som eier, også når man kontrollerer for beliggenhet. Konsernene har som nevnt lavere lønnsutgifter enn gjennomsnittet av private barnehager, men høyere utgifter til bygg. Telemarksforskning konkluderer med at «salg av barnehagevirksomhet og barnehageeiendom fungerer begge som måter å hente ut gevinster på».⁸¹

Konsernene bruker altså mindre av tilskuddet fra kommunen og foreldrebetaling på ansatte og mer på husleie. Det vil si at en større andel av barnehagens inntekter ikke går til barna, men til eiere av næringsbygg. De høye leiesummene er det den enkelte barnehage som må betale for, mens salgssummene for eiendommene har altså gått til eiendomsselskapene til barnehagebaronene Sundbye, Sævareid og Adolfsen.

Kommunal forkjøpsrett

I endringene til barnehagelov, som regjeringa Støre la frem våren 2022, fikk private barnehager en meldeplikt til kommunen og Utdanningsdirektoratet ved nedleggelse, eierskifte og andre organisatoriske endringer.

Rødt har vært tydelig på at en meldeplikt ikke er tilstrekkelig for å forhindre at eiendommer blir solgt til utlandet med profitt. Kommunene må også ha en lovfestet forkjøpsrett til en fastsatt markedspris, samt økonomiske midler til å kunne kjøpe barnehagene tilbake. Dette er i tråd med Storberget-utvalget sine anbefalinger.

Storberget-utvalget foreslo en ordning med statlig sikring av finansiering for forkjøpsrett av private barnehager. Gjennom en slik ordning vil staten kunne bidra økonomisk til at kommuner kan kjøpe barnehager som ellers ville blitt solgt til andre aktører. I tillegg vil eksisterende barnehageplasser

bli ivaretatt og sikret fortsatt drift, og dermed også ansattes arbeidsplass og arbeidsvilkår.

En forkjøpsrett vil gi kommuner mulighet til å drifte en større andel av barnehagene i egenregi, og gi kommunene en reell kontroll over eget barnehage tilbudet. En forkjøpsrett vil også gi kommunene anledning til å strukturere barnehage tilbudet både med tanke på lokalisering og antall plasser på en måte som gir et likeverdig kvalitetstilbud til alle kommunens barn, samtidig som kommunen enklere kan tilrettelegge for et helhetlig tjenestetilbud.

I behandlingen av statsbudsjettet for 2022, ble regjeringspartiene og SV enige om at man skal utrede hvordan det kan innføres en forkjøpsrett for kommunene. Regjeringa har ikke levert noen lovforslag på dette enda.

Høyre-styrte kommuner:

- Ønsker fortsatt vekst i omfanget av kommersielle barnehager.
- Setter barnehager ut på anbud.
- Innfører ingen reguleringer for å skille mellom kommersielle og ideelle barnehager.
- Sikrer at de kommersielle aktørene fortsatt har lik rett på finansiering, men ikke samme plikter som de offentlige barnehagene.
- Bruker ingen tidsbegrensning på tilskuddsperiodene. I praksis betyr dette at kommersielle som har fått tildelt tilskudd skal de få beholde dette til evig tid.
- Viderefører kommersiell forkjøpsrett, og unntar dermed velferdsprofitørene all demokratisk styring.
- Viderefører muligheten for drivere av barnehager til å spekulere i å ha dårligere pensjon for de ansatte for å spare penger.
- Ønsker ikke å gjøre noe med det faktum at kommunene ikke kan stille krav til bemanning, inntak, åpningstider, etc. i de private barnehagene.
- Tillater at kommersielle eiere avtaler skyhøy husleie med eiendomsselskaper for å slik tappe barnehagene for penger.
- Lar kommersielle barnehager fortsette å selge barnehager og barnehageeiendommer ut til stor profitt.

Røde kommuner med et sterkt Rødt:

- Innfører stans i etablering av nye kommersielle barnehager. Barnehager skal være i offentlig eller ideell regi.
- Bruker forkjøpsrett og muligheten til oppkjøp, og overtar driften av barnehager når muligheten byr seg.
- Fatter vedtak om at ideelle barnehager skal prioriteres foran kommersielle for å sikre et mangfold av barnehager og der alle pengene går til barna.
- Bruker alle tilgjengelige muligheter for å sikre at ideelle barnehager som legges ut for salg ikke får kommersielle eiere.
- Inkluderer ideelle barnehager (og kommersielle, der det er aktuelt) i det helhetlige arbeidet med planer, koordinering og kvalitet i kommunens barnehagesektor.

Reguleringer som må innføres nasjonalt:

- Det innføres et skille i loven mellom kommersielle og ideelle aktører i barnehagesektoren.
- Barnehager drives enten av kommuner eller ideelle aktører.
- Det slås fast at de ideelle ikke kan ha økonomisk vinning som formål, og at eventuelle overskudd skal reinvesteres i barnehagen.
- Gi kommersielle barnehager en tidsfrist – for eksempel 01.07.2026 - til å omdannes til ideelle barnehager, eller at de overføres til kommunal drift. Dersom en slik omdanning ikke har blitt gjort innen fristen, vil de ikke kvalifisere til offentlige tilskudd.
- Unngå omdanning til liksom-ideelle ved at også eierne av barnehagene må oppfylle kriteriene for å bli klassifisert som ideell aktør, ikke bare barnehagen selv.
- Endre tilsagn om driftstilskudd i lovverket til å ha tidsbegrensing. Ved utløpet av en periode må kommunen ha adgang til å stoppe støtten til kommersielle barnehager (AS-er).
- Kommunene får mulighet få mulighet til å styre kapasitet og fordeling av barnehageplasser, gjennom et koordinert opptak. Det trenger de, i kraft av å være barnehagemyndighet og ansvarlig for det totale barnehagetilbudet til sine innbyggere.
- Kommersielle (så lenge de finnes) og ideelle barnehager forpliktes i kommunenes helhetlige politikk for barn og oppvekst. Kommunene får adgang til å stille samme krav til private og offentlige barnehager, hva gjelder eksempelvis bemanning, åpningstider og prioritering av barn med rett til plass ved opptak.
- Kommunene får forkjøpsrett hvis en barnehage skal selges. Opprette statlig investeringsfond slik at kommunene har økonomiske muskler til å kjøpe opp.
- Det innføres krav om at når en barnehage selges, og kommunen ikke benytter forkjøpsretten, må ny eier søke om tilskudd på nytt.
- Lovverket endres slik at husleieavtaler for barnehager må godkjennes av kommunen for å være gyldige.
- Det gjennom en lovendring sikres at barnehageeiendom som har blitt bygget på billige eller gratis kommunale tomter eller med offentlige kapitaltilskudd, ikke selges ut til kommersielle aktører med profitt.
- Offentlige tilskudd avspeiler de reelle kostnadene knyttet til barnehagedriften, og derfor innføre kostnadsdekning av utgifter.
- Det innføres krone-for-krone kostnadsdekning av pensjon, i motsetning til dagens modell, der alle får en fast prosentsats uansett hvilke kostnader de faktisk har. Barnehageeierne skal kun få tilskudd til pensjonskostnader de faktisk har. Slik kan man sikre at ansattes pensjon ikke blir et område for potensiell innsparing.
- Det innføres regler for hvor lenge barnehagene kan være stengt i forbindelse med ferier.

Privatskolemarkedet i Norge

Skolesektoren har i stor grad vært skjermet fra private kommersielle interesser, selv om det har vært en åpning for at privatskoler kan få tilskudd fra det offentlige.

I 2003 innførte Høyre-regjeringa «friskoleloven» der kravet om særskilt formål ble opphevet. Dermed kunne alle typer privatskoler søke om offentlig godkjenning og støtte. Lovendringen førte til at kommersielle skoler etablerte seg i Norge,⁸² og både andelen privatskoler og andelen elever som går på private skoler økte.

Under Solberg-regjeringa økte antall privatskoler med nesten 30 prosent. I snitt opprettet Høyre-regjeringa nesten en ny privatskole i måneden mens de styrte.⁸³ Tall fra Udir viser at fra skoleåret 2011/2012 og til 2022 økte andelen privatskoler fra 6 til 10 prosent av det totale antallet grunnskoler i Norge. I samme tidsrom kom det netto 96 nye private skoler, mens det ble lagt ned 266 offentlige skoler i samme periode.⁸⁴ I 2021 gikk nesten hver tiende elev i videregående på privatskole.⁸⁵

Våren 2022 endret Ap/Sp-regjeringa navnet tilbake til «privatskoleloven», og fjernet adgangen til å få godkjent private yrkesfagskoler og private profilskoler, som direkte overlapper med tilbudet fra den offentlige skolen. Det er positivt at muligheten til å opprette privatskoler i landet dermed har blitt betydelig strammet inn. Antall søknader om å opprette privatskoler har gått tydelig ned etter regjeringas innstramminger, fra 48 i 2018 til kun 10 i 2022.⁸⁶

Etablering

Konsekvensen av en økning av private skoler, både i antall skoler og elever, har vært at større summer av våre felles skatte kroner går som tilskudd til private. Når privatskoler opprettes og godkjennes for statsstøtte er dette penger som tilsvarende går vekk fra kommunens budsjetter. For mange kommuner vil da skolebudsjettet bli redusert tilsvarende, om de ikke kutter andre steder. I noen kommuner har dette ført til at deler av det offentlige skoletilbudet har blitt lagt ned.

Fylkeskommunene og kommunene har hatt anledning til å uttale seg før privatskoler godkjennes. Loven sier at en skole ikke skal godkjennes dersom det har negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet. Men en gjennomgang *Aftenposten* gjorde i 2019 viste at Kunnskapsdepartementet hadde overprøvd både lokalpolitikere og fagfolk i 14 av 23 ganger.⁸⁷

I mai 2023 behandlet Stortinget endringer i privatskoleloven, der det kom inn en bestemmelse om at det ved behandlingen av søknader om godkjenning av nye skoler og driftsendringer ved eksisterende skoler skal det legges vesentlig vekt på uttalelsen til vertskommunen eller vertsfylket.

I behandlingen av saken var Rødt tydelig på at dette ikke er tilstrekkelig for å sikre kommunene og fylkeskommunene demokratisk styring av egen skolestruktur, og at de må ha full vetorett til opprettelsen av nye privatskoler.

Det er også slik at godkjente privatskoler har hele landet som inntaksområde, ikke bare vertskommunen. Dermed kan andre kommuner også bli påvirket av en etablering eller driftsendring, særlig dersom transportmulighetene gjør det praktisk mulig for elever og foreldre å velge skolen også om de bor i en annen kommune.

Rødt mener derfor det er viktig at også andre berørte kommuner får en reell mulighet til å uttale seg når det er relevant, som når de inngår i det samme bo- og arbeidsmarkedsområdet og den private skolen må antas å ha dette området som sitt reelle inntaksområde.

Det er også et stort problem at kommuner og fylkeskommuner ikke har råderett over helheten i skoletilbudet. Da man i 2015 hadde en overkapasitet i Bergen/Hordaland, kunne man ikke justere tilbudet av private skoler, men måtte legge ned Fana gymnas.⁸⁸

Hvordan hente ut profitt med utbytteforbud?

Tilskuddet fra staten til privatskolene var i 2021 på 6,2 milliarder kroner. Det er en økning på 2,7 milliarder kroner siden 2013.⁸⁹ I skolesektoren er det ikke lov å ta ut utbytte. Privatskoleloven slår fast at alle offentlige tilskudd og skolepenger skal komme elevene til gode. Skolen kan ikke gi utbytte eller overskudd til eiere eller nærstående eller pådra seg kostnader i form av blant annet leieutgifter av eiendom som tilhører skolens eiere eller nærstående. Da går ikke pengene til elevenes skoletilbud.

Men til tross for utbytteforbud er det i dag gode penger å tjene også i skolesektoren, for de kommersielle eierne vet å sno seg rundt regelverket og finne måter og hente ut profitt på.

Utdanningsdirektoratet (Udir) gjennomfører årlige tilsyn på blant annet økonomi. I tilsynene ser man stadig privatskoler som har brukt statstilskudd og/eller skolepenger på en måte som ikke kommer elevene til gode. Det er eksempler på skoler som bruker penger fra skolen til å dekke underskudd i tilleggsvirksomheter, og skoler som leier utstyr av nærstående selskaper til overpris og dermed profiterer på å drive skolen.

Udir påpeker at de stadig ser en stor udekket risiko for brudd på regelverket for privatskolene, og at de ikke åpner tilsyn i flere tilfeller selv om det er indikasjoner på regelbrudd, på grunn av kapasitet.⁹⁰ Av 48 tilsyn i 2021, gjennomførte Udir tilsyn på kun seks privatskoler om de fulgte loven på at «Alle offentlige tilskudd og skolepenger skal komme elevene til gode». I fem av tilsynene hadde skolene lånt ut statstilskudd eller skolepenger i strid med regelverket. I ett tilsyn fant Udir at skolepenger ikke kom elevene til gode, og at tilleggsvirksomheten samlet sett ikke var selvfinansiert. Alle seks tilsynene endte med varsel om tilbakebetalingskrav. Til sammen varslet Udir tilbakebetalingskrav på hele 8,18 millioner kroner.

I flere tilsyn de siste årene har Udir avslørt at statstilskudd har blitt brukt på å dekke underskudd i tilleggsvirksomheter som de kommersielle eierne har. Dette er ikke tillatt siden kostnadene ikke er relevante for skolevirksomheten. Tilsynsrapportene viser at det er privatskoler som hvert eneste år bryter loven når det gjelder økonomi og at alle pengene skal komme elevene til gode.

Tilsynene med privatskolene er få, og i de fleste tilfeller er reaksjonen at skolen kun får et tilbakebetalingskrav, ofte bare delvis. Det vil si at det egentlig ikke er noe å tape for skoleeiere, som dermed kan spekulere i å hente ut profitt. Rødt mener at når våre skattepenger brukes feil må det få konsekvenser. I dag kan selskaper som driver privatskoler, og som er tatt for lovbrudd, fortsatt opprette og få godkjent nye skoler. Slik kan det ikke være. Privatskoleeiere som bryter loven har ingen ting i sektoren å gjøre.

Akademiet-skandalen

Akademiet er Norges største privatskoleaktør, med over 8500 elever fordelt på 13 videregående skoler, 10 privatistiskoler samt nettstudier og barne- og ungdomsskoler. At det er mulig å ta ut profitt selv med et utbytteforbud, er Akademiet-kjeden et tydelig eksempel på.

“Det er ikke lov å ta utbytte fra offentlig finansierte privatskoler i Norge.

Men det er lov for andre aksjeselskap å tjene penger på alt en privatskole trenger. Et selskap kan leie ut bygg til skolen. Et annet kan selge kantinetjenester. Et tredje kan tilby skolen regnskapsfunksjoner, it-service og daglig ledelse. Et hvilket som helst aksjeselskap kan til og med leie ut rektor og lærere til skolen, som et hvilket som helst bemanningsbyrå.

I Akademiet eier Kjetil Eide og hans partnere ikke bare skolene, men også alle disse andre selskapene. De sitter på alle sider av bordet i det som er blitt Norges største privatskolekjede.”

Klassekampen, 10.09.22⁹¹

Udir har i to omganger krevd tilbakebetaling fra Akademiet etter å ha avdekket det de mente var ulovlig bruk av offentlige penger i årene fra 2009 til 2014. Udir mente privatskolene hadde handlet med nærstående selskaper og foretatt skjulte overføringer av midler til eierne, og konkluderte med ulovlig profitt.

Saken gikk flere runder i rettsvesenet før staten til slutt inngikk et forlik med Akademiet i 2021. Eierne måtte tilbakebetale 10 millioner kroner, trekke 17 av 25 søknader om nye skoler og avstå fra å søke om flere skoler i 18 måneder. Staten sa på sin side fra seg retten til å føre tilsyn med årene 2015 til 2020.⁹²

Klassekampen har i en rekke saker avslørt at hundrevis av millioner har gått fra Akademiets offentlig finansierte skoler til handel med skoleeierne egne, kommersielle selskaper.

Skolene tok blant annet 80 prosent av regningen for reklamekampanjer der influenser Vegard Harm promoterte Akademiets kommersielle privatistiskoler og skolene ble fakturert for lønn av en politisk lobbyist som jobbet mot det statlige tilsynet.

Klassekampen avdekket også at eier Kjetil Eide fakturerte de statsfinansierte skolene 1000 kroner timen da han grilllet pølser på et 17. mai-arrangement der lærerne deltok på dugnad.⁹³

Selv om staten inngikk en forlikssavtale om at det skal føres nye tilsyn med årene 2015 til 2019, kan staten kreve tilbakebetaling av statstilskudd for disse årene hvis «vesentlige nye forhold» avdekkes.

På bakgrunn av avsløringene i Klassekampen fikk Udir i oppgave av Kunnskapsdepartementet å gjøre en granskning av pengebruken i Akademiet. 1. juni i år kom rapporten, som slår fast at skoleeierne har brukt statsstøtte på reklame for sine egne kommersielle selskaper og granskerne mener det er tvil om den enkelte skole i det hele tatt har styring med egen pengesekk. Akademiet har også holdt tilbake og unnlatt å sende inn en rekke dokumenter som Udir har etterspurt. Kunnskapsdepartement skal nå vurdere om staten skal kreve tilbakebetalt tilskudd fra Akademiet. Rapporten kan resultere i et millionkrav mot privatskolekjeden.⁹⁴

Det er fellesskapets midler som har gått til tilskudd til privatskolene, som har blitt brukt på tilsyn og runder i rettsvesenet og til sist et forlik. Dermed bruker det offentlige store summer på at man tillater kommersielle å drive skoler.

Akademiet-skandalen viser at myndighetene ikke klarer å håndheve profittforbudet i praksis, og at et forbud mot profitt og utbytte ikke er tilstrekkelig, så lenge man tillater selskaper med kommersielt motiv. Akademiet-kjedens ustrakte bruk av handel med nærstående viser også at det må omfattende reguleringer til for å tette hullene der pengene renner ut, så lenge man tillater kommersielle eiere i skolesektoren.

Etter dansk lov må alle private skoler som mottar statstilskudd, være organisert som selveiende stiftelser. Folkeskoleloven § 5 gir også føringer for hvem som ikke kan være medlemmer av styret på skolen, blant annet personer som leier ut eiendommer m.m. til skolen, eller personer med styreverv i selskaper som leier ut eiendommer m.m. til skolen.⁹⁵

Rødt mener lovendringer etter dansk modell vil kunne bidra til å forhindre den utstrakte bruken av handel med nærstående selskaper og skjulte overføringer av fellesskapets midler.

Konsekvenser for kvaliteten på opplæringen

Privatskoler fører ikke bare til at våre skattepenger går til velferdsprofitører. Det rammer også barn og unges opplæring og oppvekst, og læreres arbeidsvilkår. Profittmotivet gjør at pengene ikke kommer frem til å sikre ansatte og utstyr. I privatskoler blir langt flere ukvalifiserte/ufaglærte satt til å undervise. I over 60 privatskoler er mer enn hver femte undervisningstime gitt av en ukvalifisert ansatt.⁹⁶ Det er åpenbart at dette påvirker kvaliteten på opplæringen som elevene får - våre barn og unge må få undervisning av fagfolk.

Rødt vil styrke fellesskolen

Rødts mål er en sterk offentlig fellesskole, med rom for et mangfold av pedagogiske retninger. Det er forskjell mellom ideelt drevne skoler som tilbyr alternativ pedagogikk, som Steinerskolen, der eventuelle overskudd reinvesteres i skolen, og kommersielle aktører som driver etter et mål om profitt. Vi må sikre at penger bevilget til skole, faktisk kommer elevene til gode og ikke går til å berike kommersielle skoleeiere.

Regjeringa Støre foreslo og fikk som nevnt flertall for endringer i privatskoleloven våren 2022 og våren 2023. Rødt mener dette har vært nødvendige skritt i riktig retning, men som avsløringene har vist, er de ikke tilstrekkelig for å sørge for at alle pengene kommer elevene til gode.

Det er nødvendig med ytterligere lovendringer som sikrer at fellesskapets midler som er bevilget til elevene, faktisk går til elevene og ikke til privat profitt, og til å sikre en styrket lokaldemokratisk styring over skolene i kommunene og fylkeskommunene. Rødt har foreslått dette på Stortinget i flere omganger, men blitt nedstemt.

Høyre har motsatt seg alle forslag til reguleringer av privatskolene og vil at det skal åpnes flere privatskoler.⁹⁷

Høyre-styrte kommuner:

- Hindrer ikke etablering av flere privatskoler.
- Bruker ingen begrensninger utover dagens privatskolelov som betyr at det fortsatt er mulighet for kommersielle aktører å hente ut profitt.

Røde kommuner med et sterkt Rødt:

- Sikrer at skoler som får statsstøtte ha en ikke-kommersiell formålsparagraf, der eventuelle overskudd skal reinvesteres i skolen.
- Styrker og bevare skolene i distriktene, slik at det ikke legges et grunnlag for å åpne kommersielt drevne skoler.
- Bruker nytt lovverk til å jobbe mot etablering av nye privatskoler

Reguleringer som må innføres nasjonalt:

- Skoler som skal få statsstøtte må ha en ikke-kommersiell formålsparagraf, der eventuelle overskudd skal reinvesteres i skolen.
- Det innføres krav om at skolene må være selveiende og ikke kan være del av et konsern.
- Det innføres krav til skolens styremedlemmer om at en ikke kan sitte i styret til selskaper som driver handel med skolen. Dette er for å motvirke handel med nærstående selskaper og mulighet til å profitere på skoledriften. En lignende modell er i kraft i Danmark.
- Det klargjøres at forbudet mot å overføre verdier til skolens eiere også gjelder ved salg.
- Kommuner og fylkeskommuner får full veto rett mot å åpne privatskoler i deres kommune. Andre, nærliggende, kommuner som blir påvirket av en etablering eller driftsendring, må få en reell mulighet til å uttale seg når det er relevant.
- Tariffavtale blir et krav for godkjenning av privatskole.
- Lærernormen skal gjelde også i privatskoleloven, slik at skolene ikke kan ha dårligere bemanning enn offentlige skoler.

Barnevern

Til tross for at det er et offentlig ansvar å ta seg av utsatte barn, og at de ideelle aktørene var først ute, drives en større del av den private barnevernssektoren nå av kommersielle aktører. Det største kommersielle markedet ligger i kjøp av institusjonsplasser, som hovedsakelig er statens ansvar.

En granskning gjort av *Aftenposten* viser at norske myndigheter har gjort seg avhengig av de kommersielle selskapene.⁹⁸ Når et barn trenger plass på en barnevernsinstitusjon, plikter Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) og kommunene å skaffe den. Men siden det offentlige barnevernet ikke har tilstrekkelig kapasitet og mange nok plasser, så har de store kommersielle aktørene fått nærmest monopol på de sykeste barna. Det tjener de store penger på.

I løpet av de siste seks årene har det offentlige kjøpt plasser på private institusjoner for nesten 14 milliarder kroner. På fem år er døgnprisen hos kommersielle mer enn doblet, viser tall fra Statistisk sentralbyrå. Det er fire kommersielle barnevernsaktører som dominerer: Stendi, Team Olivia, Humana og Aberia. Ingen selger flere private institusjonsplasser enn Stendi. De siste seks årene har selskapet med 70 barnevernsavdelinger solgt barnevernsplasser for 4,2 milliarder kroner.⁹⁹

Humana solgte institusjonsplasser i barnevernet for 1,6 milliarder kroner fra 2016-2021. Aberia eies av Norlandia og Adolfsen-milliardærene. Aberia solgte institusjonsplasser til det offentlige for 0,9 milliarder kroner fra 2016-2019.

Team Olivia AB er et svensk firma som har etablert seg i Norge. Selskapet har solgt institusjonsplasser i barnevernet for 1,1 milliarder kroner fra 2016-2021. Barnevernsvirksomheten er samlet i avdelingen Olivia Solhaugen AS. Den har totalt over 200 ansatte og drøyt 20 underavdelinger.¹⁰⁰

Bufetat kjøpte barnevernstjenester fra kommersielle leverandører for om lag 1,82 milliarder kroner i 2022. Stendi er den største leverandører, Bufetat kjøpte institusjons- og fosterhjemstjenester for i overkant av 775 millioner kroner i fjor.¹⁰¹

Enetiltak

Enetiltak er et av de mest inngripende tiltakene i barnevernet. Avsløringer i VG har vist at antallet barnevernsbarn som bor isolert i enetiltak eller alene på en institusjon ment for flere barn, mer enn fordoblet seg fra 2014 til 2018.¹⁰²

Enetiltak er også det tiltaket som gir mest penger i kassa for de kommersielle aktørene. I 2018 kjøpte staten plass for disse barna for mer enn 650 millioner kroner. VG avslørte at de samme private aktørene som tjener penger på barna, også er med i beslutningsprosessen om barnet må bo isolert.

Vi kan ikke la bukken få passe havresekken. Dagens organisering av barnevernet som marked kan ikke fortsette. De profittsøkende aktørenes mål om å tjene penger står i konstant konflikt med mål om hva som er til det beste for de mest sårbare barna i samfunnet vårt.

Kommunalt barnevern

Også det kommunale barnevernet kjøper tjenester fra kommersielle aktører. En oversikt fra Kommunal Rapports Leverandørdatabase viser at en total omsetning innen kommunalt barnevern på 2,38 milliarder kroner i 2021, fordelt på 255 kommuner og 1890 leverandører. Et flertall av leverandørene er aksjeselskaper.¹⁰³

Stendi er også det kommersielle selskapet kommunene bruker mest penger på å kjøpe tjenester fra. Foretaket er registrert med en omsetning på om lag 1,47 milliarder kroner i salg av tjenester til kommunene. Leverandørdatabasen gir dessuten ikke en komplett oversikt på grunn av feil- og mangelfull rapportering. De reelle summene er derfor sannsynligvis mye høyere.

77 prosent av de kommunale barneverntjenestene satte ut én eller flere av sine lovpålagte oppgaver til private aktører i 2014 eller 2015, viser en rapport fra Vista Analyse, bestilt av Bufdir.¹⁰⁴ I rapporten understrekes viktigheten av at det er det offentlige som må sikre kvaliteten og avgjøre om innholdet i et tiltak passer barnets behov - ikke de private leverandørene. Men i praksis er det ikke slik. Konsekvensen er at barnas og familienes rettsikkerhet trues og at barnevernet blir både dårligere og dyrere enn det kunne vært med bedre regulering.

Fellesskapets ansvar

Det må være fellesskapets ansvar å beskytte utsatte barn og sørge for at alle barn får vokse opp i trygge omgivelser og får hjelp i tråd med sine behov. Utviklingen av barnevernet må være basert på barnets beste, ikke på økonomiske motiv, og økonomi skal aldri trumfe verken faglige hensyn eller barns faktiske behov, slik flere organisasjoner advarer mot at er tilfelle.

Foto: Johnny Cohen / unsplash.

Systemet for å hjelpe de mest utsatte og sårbare barna og ungdommene våre skal ikke legge til rette for privat berikelse. Omsorgen for disse barna kan ikke overlates til profittsøkende selskaper. Rødt mener det er på tide at alle pengene bevilget til barnevern går uavkortet til barnas beste og ikke til privat profitt. Da må vi må sikre at hele barnevernet drives i offentlig eller privat, ideell regi.

Rødt mener det er nødvendig å styrke det kommunale barnevernet slik at de kan etablere egne tiltaksstillinger framfor å kjøpe tiltakstjenester fra kommersielle.

Buudir gjennomførte i 2022 en anskaffelsesprosess rettet mot de ideelle leverandørene og inngikk avtaler om i alt 243 institusjonsplasser. Avtalene er tidsbestemte og varer til en av partene sier den opp. I anskaffelsene har Buudir inngått en rekke "ideelle" avtaler med aktører som ikke har ideelt eierskap. Dette gjelder Aberia Ung AS, Cura og Rufs. Barne- og familieministeren opplyser at regjeringa i mars 2023 ga Buudir føring om å innføre krav om ideelt eierskap for å regnes som ideell aktør. Staten har også inngått såkalt rammeavtaler om fleksibel kapasitet der både kommersielle og ideelle aktører kunne delta. Disse avtalene varer til 21. januar 2024.¹⁰⁵

Dagens kontrakter som staten har med kommersielle selskap skal ikke fornyes når de går ut, og sikre at disse plassene drives i egenregi eller inngå langsiktige kontrakter med ideelle aktører.

Kommunene og staten har retten på sin side når de ønsker å forbeholde oppgaver i barnevernet til kommunale og ideelle aktører. I 2016 gikk de kommersielle aktørene, med støtte fra NHO Service, til sak mot Oslo kommune der de mente dette var i strid med EØS-lovens grunnleggende krav til tjenestefrihet og fri etableringsrett. Retten slo fast at det i barnevernet er et sterkt innslag av offentlig myndighetsutøvelse, og at de generelle markedsreglene derfor ikke gjelder for slike oppgaver.¹⁰⁶

Kommersialisering av barnevernet fører til fragmentering og konkurranse fremfor samarbeid. Barna med de mest sammensatte behovene trenger helhetlig, tverrfaglig og langsiktig hjelp, men risikerer å få dårligst hjelp. Anbudskonkurransen, som gir priskonkurranse, må byttes ut med et system som setter barnas behov i fokus, og som sikrer vilkårene for ansatte som jobber med sårbare barn og unge.

Konsekvensene av Høyre-politikk med kommersialisering og konkurranse av barnevernstjenestene, fører til at de mest sårbare barna og unge i samfunnet settes ut på anbud.

Regjeringa slår fast i regjeringsplattformen at de vil stoppe utviklingen mot kommersialisering og oppstyking i barnevernssektoren. De vil gradvis fase ut store kommersielle aktører innenfor barnevernet, avslutte bruken av konkurranseutsetting og anbud i barnevernssektoren og sikre ideelle aktører langsiktige avtaler med det offentlige.¹⁰⁷ Innen 2025 vil regjeringa få slutt på anbudsprosessene, i følge barne- og familieminister Kjersti Toppe.¹⁰⁸ Høyre har stemt mot forslag om regulering av den kommersielle delen av barnevernstjenester¹⁰⁹, og har også gått hardt ut mot barne- og familieministerens planer om innstramminger.¹¹⁰ Høyre

frykter at de å fase ut kommersielle aktører innen barnevernet vil ramme de sårbare barna, men det er liten tvil om at de først og fremst er bekymra for at det vil ramme de kommersielle eiernes mulighet til å tjene penger.

Hadde Høyresida virkelig vært opptatte av de sårbare barna, hadde de støttet alle forslag som sikrer at alle penger bevilget til barnevern faktisk går til barna, og ikke til privat profitt.

Høyre-styrte kommuner:

- Gir kommersielle fortsatt anledning til å profitere på sårbare barn og unge i barnevernet.
- Setter sårbare barn og unge settes ut på anbud. Jo vanskeligere sak, jo større sannsynlighet for at kommersielle får saken.
- Får høyere turnover i barnevernstjenesten fordi det ikke prioriteres ressurser til å styrke egen bemanning og kompetanse. Åpner slik for mer bruk av kommersielle.
- Bruker vikarbyråer til å dekke opp for ansattmangel på saksbehandlersiden istedenfor å bygge langsiktig kompetanse.
- Prioriteter ikke støtte og oppfølging av fosterhjem og andre tilbud kommunen har fått ansvar for etter barnevernsreformen i 2022.

Røde kommuner med et sterkt Rødt:

- Etablerer egne tiltaksstillinger fremfor å kjøpe tiltakstjenester fra kommersielle.
- Legger til rette for samarbeid med andre tjenester internt i kommunen om spesialistkompetanse og tiltak.
- Samarbeider med andre kommunale barnevernstjenester om spesialistkompetanse og tiltak.
- Samarbeider med andre kommunale barnevernstjenester om "vikarpooler", og sikrer slik bedre kontinuitet og kjennskap til lokale forhold.
- Styrker ledelsen og internkontrollen innad i barnevernstjenesten.
- Prioriterer og sikrer at barnevernstjenester drives av enten offentlige eller ideelle aktører/eiere.
- Prioriterer ideelle foran kommersielle så lenge anbudsrunder gjennomføres.

Reguleringer som må innføres nasjonalt:

- Kommersielle aktører og profitt i skattefinansierte barnevernstjenester forbys.
- Dagens statlige rammekontrakter med kommersielle fornyes når de går ut.
- Enkeltkjøp skal avsluttes og erstattes. Opptappingsplanen skal sikre at eierskap og drift i barnevernet er offentlig og i langsiktige samarbeid med ideelle aktører.
- Bruken av konkurranseutsetting og anbud i barnevernssektoren avsluttes.
- Private aktører ikke unngår omdanning til liksom-ideelle ved at også eierne av de private aktørene som leverer tjenestene må oppfylle kriteriene for å bli klassifisert som ideell aktør

Helse og omsorg

Eldre og syke er ikke i samme situasjon som kunden i butikken. De er daglig utlevert til andre menneskers prioriteringer og beslutninger. Det kommersielle profittmotivet må ikke få påvirke rammene for det tillitsbaserte møtet mellom pleietrengende og systemet som skal ivareta dem. Rødt mener at våre eldre og andre som trenger pleie- og omsorgstjenester fortjener at det er de som er i fokus, ikke profittmotivet.

Velferdsstaten innebærer et helsevesen der folk som trenger helsehjelp får det, når de trenger det. Skal vi sikre trygge og gode helsetjenester til befolkninga i hele landet må den offentlige helsetjenesten styrkes. De kommersielle aktørene vokser fram i hullene til velferdsstaten. Å bekjempe velferdsprofittører handler dermed også om å styrke den offentlige helsetjenesten.

Derfor er utfallet av kommunevalget avgjørende for hvem vi vil skal ha hånda på rattet i kommunehelsetjenestene i årene som kommer.

Rødt mener det er nødvendig med en opptrapping av plasser og tilbud i alle deler av helsevesenet, slik at helse- og omsorgstjenester drives av offentlige, med et supplement av ideelle aktører. Kontraktene med kommersielle må avsluttes, og anbudskonkurranse, som gir priskonkurranse, må byttes ut med et system som setter brukernes behov i fokus, og som sikrer vilkårene for ansatte som jobber med sårbare brukere.

I Norge i dag er helse- og omsorgstjenester enten et statlig eller kommunalt ansvar. Kommersielle som driver helsetjenester i Norge gjør det enten gjennom avtaler med helseforetak eller kommuner, eller ved at pasientene har helseforsikring og betaler selv. Når private driver etter avtaler med det offentlige, er det som oftest fordi de har vunnet et anbud.

Det er de siste årene blitt tydelig, både gjennom medieoppslag og rapporter, at belastningen på helsepersonell i de offentlige tjenestene er veldig høy. En betydelig andel helsepersonell som slutter i de offentlige helsetjenestene tar seg jobb i det private. Helsepersonellkommisjonens rapport "Tid for handling" slår fast at det nå er så vanskelig å rekruttere og beholde ansatte i både sykehus og i kommunehelsetjenesten at det gjør det vanskelig å opprettholde flere grunnleggende tjenester.¹¹¹

Samtidig har kravene til kommunehelsetjenesten økt dramatisk. Kommunene har fått ansvar for helt nye pasientgrupper med alvorlige behandlingsskrevende sykdommer og lidelser. Dette skjedde som en konsekvens av samhandlingsreformen i 2012, der kommunene ble pålagt et mye større ansvar for å følge opp og koordinere hver enkelt pasient, uavhengig av om tjenesten de trenger er kommunal eller statlig. Samhandlingsreformen økte kravene til kompetanse og kapasitet i kommunene, uten at det fulgte nødvendig finansiering med.

Når Høyre vil sette bestemor ut på anbud i landets kommuner, går de til valg på en politikk de selv har innrømmet har feilet:

Austevoll: Da Høyre kastet velferdsprofittørene ut
I 2013 ble hele eldreomsorgen i Frp- og Høyre-styrte Austevoll kommune lagt ut på anbud. Ordføreren ville gjøre kommunene til et utstillingsvindu for konkurranseutsetting av omsorg.

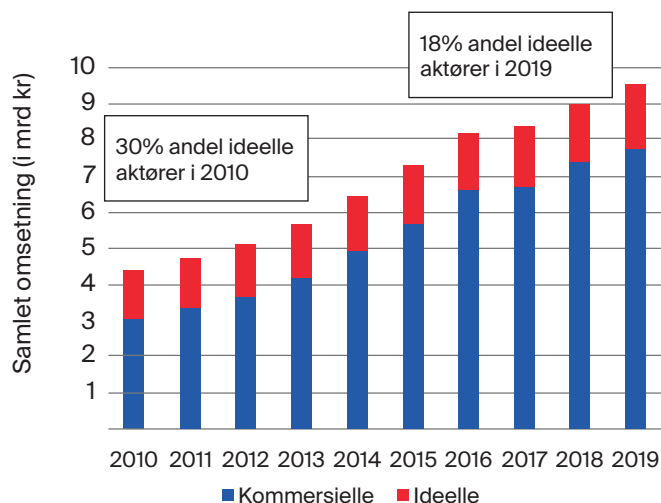
Det kommersielle konsernet Aleris vant anbudet og skulle drive tjenestene. Seks år senere var det en ordfører fra Høyre som sto i spissen for å ta tjenestene tilbake i kommunal regi.

Hovedargumentet var at Aleris ikke hadde klart å sikre kvalitet på tjenesten, sykepleierdekningen var for lav og at kommunen mistet muligheten til å tilpasse driften etter innbyggernes behov.

Til NRK sa Høyre-ordfører Morten Storebø: «Eg trur det er veldig atkjennande i lokalpolitikk at me ikkje tar så ideologiske eller dogmatiske avgjerder. Me gjer det me meiner er best for innbyggjarane med den kunnskapen me har».¹¹²

Figuren på neste side viser hvordan de kommersielle aktørene økte sin omsetning fra 2010-2019. Den viser hvordan utviklingen har vært når Høyre har fått styre mange steder, og når man i tillegg har hatt en borgerlig regjering som har lagt til rette for storstilt privatisering.

Foto: Pixabay.

Samlet omsetning for kommersielle og ideelle organisasjoner innen sykehjem og hjemmebasert omsorg (2010-2019). Figur hentet fra Menon Economics for NHO Geneo: «Ideelle og kommersielle aktører i helse- og omsorgssektoren»¹¹³

Omsorgstjenestene i kommunene

Sykehjem

Fra 2011 til 2014 økte antallet plasser i kommersielle sykehjem fra rundt 1600 til nesten 2600, en økning på nær 60 prosent. Kommersielle tilbydere vant 19 av 20 sykehjemskontrakter som ble satt ut på anbud mellom 2012 og 2015. En rapport om ideelle og kommersielle helse- og omsorgstjenester fra Menon Economics i 2021 konkluderte slik: «Kommersielle aktører har oppnådd en dominerende posisjon i det private markedet innen både sykehjem og hjemmebasert omsorg og bo og omsorg».¹¹⁴

Når sykehjem er drevet av private mister det offentlige innsynsrett. Det gjelder budsjetter, spørsmål om bemanning og arbeidsvilkår, samt kvaliteten i den daglige driften. Et kommersielt sykehjem er avhengig av et godt omdømme. Det skaper dårlige betingelser for ansatte som vil melde om avvik eller varsle om brudd på forsvarligheten. Når sykehjemmene drives av aksjeselskaper er forhold som bemanningsplaner og lønnsvilkår taushetsbelagt av konkurransehensyn. Dermed vet vi lite om tjenesten befolkningen får i kommersielle sykehjem.

I dag er denne trenden snudd. Kommuner over hele landet har valgt å ta kommersielle sykehjem tilbake i kommunal regi fordi de har sett at de kommersielle ikke driver gode nok tjenester, som i Moss og Austevoll (se side 14 og 30) og at kommunene mister kontroll over og innsyn i omsorgstjenestene til befolkningen. Fra 2017 til utgangen av 2021 har antall kommersielt drevne sykehjem i Norge gått ned fra 26 til 16¹¹⁵. I dag er tallet enda lavere.

I Oslo har 14 sykehjem blitt drevet av kommersielle, men fra 1. mai 2023 er alle sykehjem i kommunen offentlig eller ideelt drevet etter rekommunaliseringen. Det har ført med seg at ansatte har gått opp inntil 100 000 kroner i lønn, fått bedre pensjonsrettigheter og tryggere arbeidsavtaler (se tekstboks s. 10). Kommunal drift behøver heller ikke være dyrere selv om man bruker mer penger på bemanning. Høyresidens påstander om at kommersielle driver billigere har ikke noe belegg.¹¹⁶ Da Bergen rekommunaliserte to sykehjem sparte de 4,7 millioner på driften året etter.¹¹⁷

Nytt nå er etableringen av helprivate sykehjem – altså kommersielle sykehjem eller omsorgsboliger som driver uten statsstøtte der beboeren betaler hele regninga selv. Den nederlandske franchisevirksomheten Herbergier er nå i ferd med å etablere seg i Norge. De vil lage eksklusive tilbud for rike folk.

For kommunene kan dette virke som en god løsning, det koster dem ikke noe å la disse etablere seg. Men når vi vet at mangelen på helsepersonell er den største utfordringen for helse- og omsorgstjenesten i kommunene er det åpenbart at sånne etableringer vil være med på å svekke vår offentlige helsetjeneste og skape et todelt helsevesen.

Hjemmetjenester - privatiseringsreformen «Fritt brukervalg»

Noe av det siste Høyre-regjeringa gjorde før de tapte valget i 2021, var å lovfeste privatiseringsmodellen «fritt brukervalg» for å lettere slippe de kommersielle inn i hjemmetjenestene i kommunen. De ville ha en «fast track» for privatisering av hjemmetjenester.¹¹⁸

Ap/Sp-regjeringa og det nye stortingsflertallet var raske med å trekke loven tilbake, men kommunene har fortsatt mulighet til å velge såkalt «fritt brukervalg» og med det en næringsfrihet for kommersielle i eldreomsorgen.

Kommunen bestemmer fortsatt hvem som har behov for praktisk hjelp i hjemmet og setter prislapp på tjenesten. De private aktørene som er valgt ut får deretter betalt denne faste satsen av kommunen. Egenandelen for brukeren forblir den samme.

De kommersielle leverandørene tilbyr gjerne også tilleggstjenester som brukerne må betale selv. Pussing av sølvtøy, stryking av klær og vindusvask, men også sykepleiertjenester utover det kommunene har gitt vedtak på. I noen kommuner gjelder bare ordningen hjemmehjelp og praktisk bistand, mens andre også har hjemmesykepleie i ordningen.

I dag er det bare ni kommuner som har denne privatiseringsreformen, og bare to av dem har ordninger også for hjemmesykepleie, ikke bare praktisk bistand. Flere kommuner har avviklet modellen fordi de ser at det er til liten nytte for brukerne og at den har hatt negative konsekvenser for de kommunale helse- og omsorgstjenestene. I Moss ble fritt brukervalg avviklet i 2017. Da kunne kommunene ansette flere i hjemmebaserte tjenester og mange fikk høyere stillingsprosent.

Når deler av hjemmetjenesten er satt ut til private skaper det uforutsigbarhet for de kommunale tjenestene. Ved konkurser må de raskt kunne skaffe tilsvarende tilbud til brukerne, og om et privat selskap etablerer seg eller vokser, mister kommunene midler og må si opp ansatte.

Kommuner med privatiseringsmodellen «fritt brukervalg» i hjemmetjenestene:

• Oslo	• Drammen	• Nordre Follo
• Bergen	• Ullensaker	• Bærum
• Kristiansand	• Arendal	• Asker

«Hjemmetjenestemafiaen»

Når høyresiden vil privatisere eldreomsorgen kaller de det økt mangfold og valgfrihet. Fasit fra Sverige, som har hatt denne privatiseringsreformen siden 2009, er et kaos i mange kommuner. Erfaringene fra Sverige viser at høyresidens budskap om såkalt valgfrihet bare er en bløff. Brukerne skal velge blant utførerne i kommunens brukervalgssystem, men kan ikke bestemme over tjenestens innhold eller hvilke personer som skal utføre den.¹¹⁹

Evalueringer har også vist at det bare er de mest ressurssterke som bruker muligheten til å velge, og at for de fleste er mulighetene til å skille mellom ulike tilbydere liten. De fant også at ordningen krevde økt byråkrati for å kontrollere om kvaliteten var tilfredsstillende, at det offentlige mistet kunnskap om innbyggernes behov og at det ble vanskeligere å bygge helhetlige tjenester til brukerne.¹²⁰

I 2021 kom boka «Hemtjänstmafian» i Sverige¹²¹. Den beskriver de systemiske og svært omfangsrrike feilene og svikene i Sveriges hjemmetjeneste. Forsømmelsene blant hjemmetjenesteselskapene er så grove, og så omfattende, at det ikke er snakk om enkeltsaker, men et helt system som svikter i sin samfunnsoppgave.

I årene 2013-2020 har 66 kommersielle selskaper blitt kastet ut av svenske kommuner som følge av svindel og brudd på arbeidsmiljølov og annen arbeidslivslovgivning. Forfatterne av boka mener det er svært sannsynlig at det er store mørketall utover deres avsløringer. Velferdsprofitørene har ulike metoder for å svindle det offentlige og øke eiernes fortjeneste:

- Grove feil i tidsregistrering for å øke inntjeningen.
- Lavere utdanning og både lavere faglig og språklig kompetanse på de ansatte enn kontraktene krever.
- Ulovlig bruk av pårørendeansatte.
- Unødvendig økning av timer og ressurser ved feil beskrivelse av brukernes behov for bistand.

«Hjemmetjenestemafiaen» avslører også hvordan selskaper har spekulert i tilskuddsordninger ment for å få langtidsledige inn i arbeidsmarkedet, arbeidsinnvandring og arbeidstillatelser for personer født utenfor EU, samt at de har forfalsket utdanningsbevis på ansatte.

Under en etterforskning av mafiavirksomhet i Södertälje gjorde politiet telefonavlyttinger, og fant forgreininger fra selskapene i hjemmetjenesten til byens organiserte kriminelle nettverk. Telefonavlyttingen avslørte at både eiere og ansatte i selskapene hadde holdt igjen medisiner så brukerne skulle virke sykere når ansatte fra kommunen kom på besøk for å utrede behovet for hjemmetjeneste. De eldre brukerne hadde også blitt bedt om å bruke rullator eller å legge seg under dyna under besøkene fra kommunen, for å øke inntrykket av behovet for bistand.

Høyre ser til Sverige

Den systematiske og omfattende misbruken av tillit og ressurser i Sverige viser hvor uegnet kommersielle aktører er til å forvalte et så viktig ansvar som eldreomsorg og hjemmetjeneste er i velferdssamfunnet.

Da Solberg-regjeringa, like før de tapte valget, lovfestet

godkjenningsmodellen for «fritt brukervalg» i kommunale helse- og omsorgstjenester, erklærte de samtidig «Sveriges Lag om valgfrihet» som sitt forbilde.¹²² Det er altså en privatisering etter svensk modell Høyre ønsker. Ordførerkandidatene til Høyre er tydelige på at de ønsker en storstilt privatisering av hjemmesykepleien. I Bergen avskaffet Ap-byrådet såkalt «fritt brukervalg», men Christine Meyer, Høyres byrådsleder kandidat, er klar på at hun vil gjeninnføre dette hvis hun kommer til makta.¹²³

Bolig- og institusjonstjenesten

I Norge bor omtrent 40 000 mennesker på institusjoner. Dette er personer som er avhengige av regelmessig tilsyn eller pleie og omsorg hele døgnet. Bo- og omsorgstilbud er det feltet i velferden der de kommersielle har hatt størst vekst. Fra 2010 til 2019 vokste bransjen med 12 prosent i året og andelen ideelle aktører sank fra 44 til 12 prosent.¹²⁴

Alle de store kommersielle velferdsprofitørene som Norlandia, Stendi og Mio er godt etablert og har rammeavtaler med mange kommuner. Samlet bruker kommunene flere milliarder hvert år på denne type tiltak. Når det gjelder barnebolig og avlastning i institusjon er det de kommersielle som har den største delen av markedet.

I en rapport fra KS kommer det fram at det er dyrt for kommunene å gjøre disse avtalene med kommersielle. Men kommunen ender med å kjøpe dyre tjenester når de får brukere med rettigheter til tiltak de ikke selv har kompetanse eller kapasitet til å lage et tilbud til.¹²⁵ Det kan være utviklingshemmede som er blitt voksne og skal flytte hjemmefra, men også behov som oppstår brått, som mennesker som skrives ut fra sykehus eller rehabilitering etter ulykker eller med skader som har gitt store hjelpe- eller tilsynsbehov.

Det er helt essensielt at kommunene har en god nok kommuneøkonomi slik at man kan sike et godt tilbud for disse brukerne i egenregi. Kun da er man sikker på at alle pengene kommer brukerne til gode.

Rehabilitering, rus og psykisk helse

Det siste tiåret har kommunen fått et mye større ansvar for oppfølging av pasienter i rus- og psykisk helse enn de hadde tidligere. Kortere liggetid på sykehusene gjør at kommunene må sikre gode tilbud til psykisk syke med alvorlige tilstander og stort hjelpebehov. En kartlegging *Adresseavisa* har foretatt viser at 71 norske kommuner har kjøpt psykiske helsetjenester av private.¹²⁶ Disse kommunene brukte til sammen over 1,4 milliarder kroner i 2020 og 2021 på kjøp av tjenester. Dette er tilbudet kommunene gir når de ikke kan behandle pasientene selv.

Med samhandlingsreformen ble mange av oppgavene som tidligere har ligget til spesialisthelsetjenesten overført til kommunehelsetjenestene. Kommunene ble ikke gitt nok tid og ressurser til å gjøre seg klar til å ta imot oppgavene, og dermed ble det skapt et stort rom for private innen rehabilitering. De private foretakene innenfor rehabilitering og spesialisert behandling hadde en samlet omsetningsvekst på 67 prosent fra 2010 til 2019, og antall kommersielle foretak økte med over 60 prosent. Av alle områdene i helse- og omsorg er det innen

rehabilitering de kommersielle har størst driftsmarginer.¹²⁷

Også sykehusene kjøper tjenester i rus og psykiatri fra private. Under Høyre-regjeringa ble det opprettet en ordning som ga private helseaktører fri rett til å etablere seg og tilgang til offentlige velferdsmidler. Såkalt “fritt behandlingsvalg” innebar at private virksomheter kunne godkjennes for å levere spesialisthelsetjenester mot betaling fra staten. Dersom pasienten valgte behandling fra dem, måtte helseforetakene betale. Ordningen gjaldt døgnbehandling innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling og psykisk helsevern, utvalgte somatiske tjenester, habilitering av barn med hjerneskade og utvalgte rehabiliteringstjenester.

Helseforetakene varslet om at verken de eller HELFO (som godkjenner) hadde mulighet til å overvåke kvaliteten på tjenestene. De kommersielle legger ofte mye penger i kommunikasjon og reklame. Det er helt umulig for en pasient å vurdere kvaliteten på tjenesten. En evaluering, bestilt av regjeringa, viste at bare de mest resurssterke benyttet seg av muligheten, og at ordningen heller ikke fikk køene ned.¹²⁸

Regjeringa stanset denne ordningen 1. januar 2023. Sykehusene har videreført avtaler med mange ideelle aktører og de har fortsatt avtaler om å kjøpe tjenester og behandlinger fra både ideelle og kommersielle klinikker.

Flere tilsyn med kommersielle som har gitt tjenester i fritt behandlingsvalg har vist alvorlige svikt og mangler ved tilbudet. Høyre brukte Hurdalssjøen Recoverysenters som utstillingsvindu for fritt brukervalg i valgkampen 2021. Men ved dette private sykehuset har det blitt avdekket alvorlige svikt, faglige mangler og utilstrekkelig bemanning. Også ved tilknyttede institusjoner har det vært to dødsfall og en rekke mediesaker relatert til faglig svikt.¹²⁹ Statsforvalteren har funnet lovbrudd i form av uforsvarlig helsehjelp i sju tilsynssaker på Hurdalssjøen.¹³⁰

Et annet problem med de kommersielle institusjonene er at de overfakturerer for å øke sin inntjening. Ved å registrere pasienter i rusrehabilitering med samtidig psykisk sykdom øker takstene og selskapene kan ta en høyere pris. I 2018 oppdaget seksjon for regional analyse og pasientkoordinering på St. Olavs hospital (SAP) at alle pasienter fra helseregionen som hadde vært på private kommersielle rusinstitusjoner i 2016–2018, var fakturert som «ROP-pasienter», altså den dyreste prisen, og at de kommersielle hadde overfakturert.¹³¹

Vikarbyråer

Samlet brukte kommuner og sykehusene 2,4 milliarder kroner på å leie inn helsepersonell fra vikarbyråer i fjor. En rekke vikarbyråer har rammeavtaler, men når disse ikke kan levere, kjøper kommuner og sykehus vikartjenester fra aktører uten rammeavtale. Da er det nesten ingen grenser for hvor høye priser de kan ta. Kooperativ vikarbyrå som driver uten rammeavtale tok i 2022 1607 kroner per time for en sykepleier på en helligdag. For de fast ansatte var lønna for samme time 652 kroner.¹³²

De kommersielle vikarbyråene liker å få det til å høres ut som om det er umulig for landet å klare seg uten dem. Sannheten

er at dette er en ganske ny bransje. Frem til 1. juli 2000 var det ikke tillatt i Norge å drive med privat arbeidsformidling og utleie av arbeidskraft. Dette forbudet kom på plass i 1971 da det var mangel på arbeidskraft og industrien opplevde at firmaer rekrutterte deres faste ansatte, for så å leie ut folk til dem til mye høyere pris. Det var sure penger for bedriftene, og det var misnøye blant de fast ansatte som opplevde at innleide, uerfarne vikarer tjente bedre enn de gjorde.

Det er akkurat det som skjer i Helse-Norge nå. Vikarbyråene driver aggressiv rekruttering og kommunikasjon rettet mot medarbeidere i sykehusene. Inntjeningen til vikarbyråene øker parallelt med mangelen på helsepersonell.

Flere kommuner, både store som Bergen og mindre som Østre Toten og Arendal, har etablert egne bemanningsenheter der helsepersonell i faste stillinger dekker opp fravær. I Stavanger har de valgt å øke grunnbemanningen i sykehjemmene for å få sykefraværet og behovet for innleie ned.

Regjeringa har i år sikret innstramminger i mulighetene til innleie av arbeidskraft, men lagde unntak for helsetjenesten. Rødt stemte imot dette unntaket med støtte fra fagforeningene.

Rødt har flere ganger foreslått at helseforetak og kommuner skal opprette offentlige vikarpooler og at grunnbemanningen i helsesektoren må økes. Ved å øke grunnbemanningen i helse- og omsorg vil behovet for innleie bli mindre. Å etablere eller styrke kommunale bemanningsenheter gjør at vi kan slutte å øse ut penger til kommersielle bemanningsbyråer, men heller bygge laget med faste vikarer som blir kjent i kommunen.

Høyre-styrte kommuner:

- Konkurransetsetter drift av sykehjem.
- Innfører privatiseringsreformen «fritt brukervalg» i kommunene, slik at kommersielle aktører kan drive parallelle hjemmetjenester, fullfinansiert av det offentlige.
- Prioriterer anbud på bekostning av de ansattes lønns- og arbeidsvilkår. De ansatte har i all hovedsak dårligere lønn og vilkår når de kommersielle driver tjenestene.

Røde kommuner med et sterkt Rødt:

- Tar aktivt grep for å styre helse- og omsorgstjenestene til det beste for brukerne og innbyggerne. Ifølge helse- og omsorgstjenestelovens § 3-1 står kommunen fritt til å velge hvordan den vil organisere helse- og omsorgstjenestene, f.eks. i egenregi, gjennom interkommunalt samarbeid eller ved bruk av ideelle eller private leverandører.
- Rekommunaliserer eller prioriterer ideelle når avtaler med kommersielle løper ut.
- Bygger opp egne kompetansemiljøer eller samarbeider med nabokommuner for å sikre at de er i stand til å drifte boliger i egenregi.

Reguleringer som må innføres nasjonalt:

- Det innføres et forbud mot å ta ut privat fortjeneste fra de offentlige finansierte helse- og omsorgstjenestene. Et rent utbytteforbud vil ha begrenset virkning, siden det finnes mange andre måter å ta ut pengene fra virksomheten på. For å fange opp disse mekanismene kan privatskoleloven fra 2006 brukes som modell.
- Bevilgningene til kommunehelsetjenestene økes, slik at de blir bedre i stand til å bygge opp det tilbudet de trenger til befolkningen.
- Det innføres et forbud mot å ta ut utbytte eller på annen måte overføre finansielle overskudd til eiere eller nærstående.
- Kommersielle aktører (så lenge de finnes) må underlegges offentlighetsloven, for å sikre bredt innsyn i alle offentlig finansierte velferdstjenester slik at man kan avdekke eierskap og føre kontroll med kommersielle aktører som leverer offentlig finansierte velferdstjenester, inkludert økonomi og arbeidsforhold.¹³³
- Forhindre at private aktører unngår omdanning til «liksom-ideelle», ved at også eierne av de som leverer tjenestene må oppfylle kriteriene for å bli klassifisert som ideell aktør.

Sykehus og private klinikker

De siste årene har det vært en eksplosiv vekst i kommersielle, private helsetjenester. Antall private sykehus har økt fra seks i 2001 til 42 i 2021. I tillegg finnes det et økende antall kommersielle klinikker som tilbyr polikliniske tjenester innen spesialisthelsetjenesten. Staten fører ingen oversikt over disse etableringene.

Helse Nord og kommuner i Nord-Norge har store utfordringer med rekruttering av helsearbeidere. En stor andel av budsjettoverskridelsene til Helse Nord er knyttet til innleie på grunn av rekrutteringsproblemer. Nå bygger det kommersielle helsekonsernet Aleris store sykehussatsinger i både Tromsø og Bodø.

Det er åpenbart at disse vil rekruttere helsearbeidere fra både kommunehelsetjenesten og sykehus i området og vil gjøre driftssituasjonen enda vanskeligere for de offentlige helsetjenestene. Dette er eksempler på hvordan den uregulerte etableringen av private sykehus utgjør en trussel mot den offentlige helsetjenesten på grunn av helsepersonellmangel.

Tidligere har etablering og utbygging av sykehus vært regulert gjennom en forskrift som stilte krav om at det skulle søkes godkjenning ved nyetablering, utvidelse eller endring i sykehusvirksomhet. Dette regelverket ble endret slik at departementet kan stille krav til godkjenning av virksomheter og helsetjenester i spesialisthelsetjenesten når visse hensyn tilsier det. Disse hensynene er tjenestetilbudets kvalitet, pasientsikkerhet, samfunnssikkerhet eller beredskap. Siden 2018 har ikke regjeringa praktisert muligheten til å stille krav ved nyetablering eller utvidelser av private sykehus skal godkjennes.

Rødt fremmet i 2023 forslag om en godkjenningsordning for

private sykehus og klinikker for å sikre at etableringene ikke truer den offentlige helsetjenesten.¹³⁴ Det regjeringsutnevnte sykehusutvalget gikk i sin rapport inn for det samme.¹³⁵ Forslaget ble stemt ned av regjeringa. Dette til tross for at Arbeiderpartiets landsmøte, like før forslaget ble behandlet i Stortinget, vedtok at det er nødvendig å begrense mulighetene til private aktører i norsk helsevesen.¹³⁶

Private helseforsikringer

Ved utgangen av 2021 hadde om lag 700 000 personer privat helseforsikring. 90 prosent av disse får det dekket av arbeidsgiver. Andelen av befolkningen som har privat helseforsikring har økt kraftig de siste 20 årene. Sykehusvalget skriver at denne utviklingen kan bidra til å svekke oppslutningen rundt en offentlig finansierte helsetjeneste på sikt.¹³⁷ Helseforsikringer er en måte å betale seg ut av køen på, og en sikker vei til en amerikanisering av helsevesenet.

Kommersielle selskaper må vokse, de må lete etter nye kundegrupper. Den største og mest lønnsomme kundegruppa i helsetjenesten er friske folk. Samtidig som det offentlige blir bedt om å prioritere hardere fordi vi mangler helsepersonell, overgår de kommersielle hverandre i å finne på nye «helsebehov» i befolkningen de kan tjene penger på.

De kommersielle selskapene reklamerer aktivt for helsetjenester som har lav nytteverdi og ikke er anbefalt. De er en driver til økt etterspørsel av lavt prioriterte og unødvendige undersøkelser og behandlinger.

De kommersielle selskapene tjener penger på to måter: de har avtaler med det offentlige, og de tilbyr helprivate tjenester til folk som kan betale for det av egen lomme eller gjennom helseforsikringer.

På den måten er de et tohodet troll: Det ene hodet er finansierte av det offentlige. Det andre opererer som helprivat der de gjør sitt beste for å selge mest mulig undersøkelser og behandlinger til stadig nye grupper. Hver gang vi mater det første hodet med penger gjennom offentlige avtaler vokser hele kroppen.

Å fortsette å føre de kommersielle helseaktørene med skattepenger er veien til et todelt helsevesen. Det vil føre til en helsetjeneste der de som har private helseforsikringer eller god råd har rask tilgang på tjenester de kanskje ikke engang har behov for, mens det offentlige tilbudet svekkes av personellmangel.

Når vi mangler helsepersonell, må vi sikre at de som faktisk trenger helsehjelp kommer fortere til spesialist enn de som ikke gjør det. Men et todelt helsevesen med en eksplosiv vekst i helseforsikringer og kommersielle aktører skaper et skille i hvem som har tilgang på helsetjenester ut fra hvor mye du har på konto og hvor du jobber.

For å styrke den offentlige helsetjenesten mener Rødt det er nødvendig å innføre en omsetningsavgift på private helseforsikringer. I dag er det mange statlige selskaper som har tegnet private helseforsikringer for sine ansatte. Denne bruken må avvikles, og staten må aktivt bruke eierskapet i selskapene for å hindre et todelt helsevesen.

De vanligste argumentene for profitt i velferden

1. Rødt vil fase ut alle private aktører fra velferden.

Svar: Nei, det er ingen som snakker om at alle private aktører skal fases ut - det er det kun høyresida som gjør. Det Rødt diskuterer er å fase ut de kommersielle. Dersom kommersielle eiere vil omdanna drifta til ideell karakter, så er de hjertelig velkommen til å bli værende. Hvis ikke må vi få inn andre eiere. Behovet for velferdstjenestene, og muligheten til å levere dem, vil uansett ikke forsvinne. Infrastrukturen er der, de ansatte er der, brukerne er der. Spørsmålet er bare hvordan de skal drives.

2. Private aktører bidrar til mangfold

Svar: Her skyver velferdsprofitører de ideelle foran seg. Det er nemlig en fundamental forskjell på ideelle og kommersielle aktører i velferden. Ideelle aktører som utvikler og drifter tjenester utelukkende motivert av å levere god velferd, er det ingen som vil til livs. Derimot fører profittjag hos aktører som driver primært for å tjene penger til strømlinjeforming og ensretting av tilbudene. Jo større de kommersielle blir, jo mindre mangfold og valgfrihet blir det.

I de fleste sektorene har store konserner vokst på bekostning av mindre selskap. Innenfor barnevern og kommunale helse- og omsorgstjenester har utenlandske konserner vokst og dannet kjeder, mens det har vært betydelig reduksjon i ideelles andeler i de samme sektorene. Også i barnehagesektoren ser vi at konserndannelse har gått på bekostning av ideelle barnehager, fordi disse kjøpes opp og passes inn i samme modell som kjeden for øvrig.

3. Private aktører bidrar til mer innovasjon

Svar: Det profittdrevet innovasjon er gode på er særlig en ting – å finne ut hvordan de kan tjene mer penger. Det er ikke det som sikrer best kapasitetsutnyttelse i tjenestene. Tre av de fire største konsernene som dominerer den kommersielle delen av barnevernet har eierskap i utlandet, med bindinger til internasjonale oppkjøpsfond. Disse selskapenes formål er å tjene penger, og det er godt dokumentert at profitten er høy. Det er en grunnleggende forskjell på å løse en oppgave bedre, og å bare løse den billigere. Selv om de to tingene ikke er gjensidig utelukkende, handler mye som markedsføres som “innovasjon” i velferd egentlig om å begrense utgifter til arbeidskraft. Velferdstjenester er ganske ulike mange andre innovasjonsområder, på den måten at de krever mye menneskelig innsats for å være gode.

4. Det er bare å stille krav om at ansatte skal ha like gode lønns- og arbeidsvilkår i anbudskonkurransene, så er problemet for de ansatte løst.

Svar: Dette er nå et hyppig brukt argument fra Høyre. Høyre henviser gjerne til en svensk dom, som åpner for at kommunene kan stille krav om lønns- og arbeidsvilkår. For det første er dette ikke det samme som å faktisk gjøre det. For det andre er ikke «lønns- og arbeidsvilkår» et like dekkende begrep som tariff.

At lønna følger tariffnivå er noe de kommersielle aktørene selv ofte viser til, men dette er bare en del av bildet. I tillegg følger ulempetillegg, ferie, turnusordninger, ordninger rundt permisjoner og kompetanseheving, lista kan gjøres veldig lang. Dette er forhold som svært ofte er bedre der partene har framforhandlet tariffavtale.

Det er per i dag heller ikke mulig for kommunene å kreve at selskaper de inngår avtaler med har tariffavtale.

Det er stor forskjell på anstendige og gode lønns- og arbeidsvilkår. Selv innen det organiserte arbeidslivet vil det da oppstå store lønnsforskjeller over tid når velferdstjenester privatiseres. Det er for eksempel stor forskjell mellom vilkårene i avtalene til KS og Oslo kommune, og de i NHO.

Det er et åpent spørsmål hvordan Høyre skal kunne sikre de ansattes lønns- og arbeidsvilkår all den tid det vil være umulig å politisk følge opp avtaler mellom arbeidsgiver- og arbeidstakersida. Dersom et kommunalt sykehjem privatiseres og arbeidsgiver melder seg inn i NHO, er det vilkårene der som gjelder. Da hjelper det lite med fagre lovnader fra høyresida. Høyresida bruker gjerne begrepet “kvalitetsanbud”, om anbud der hensikten er å konkurrere på andre ting enn lønns- og arbeidsvilkår. Problemet er bare at utgifter til ansatte utgjør omtrent 80 prosent av utgiftene hos de fleste drivere av velferdstjenester. Det er her det er mest å hente for de som ønsker å stå igjen med profitt. De erfaringene man har med slike ordninger så langt har dokumentert at det ble uattraktivt for kommersielle drivere, som dermed trakk seg. Dette førte til helt unødvendig uforutsigbarhet i helse- og omsorgstjenesten (se boks om Boganes sykehjem, s. 16.)

5. Private aktører i velferden gir mer valgfrihet for den enkelte

Svar: Her bør vi skille mellom private aktører som driver med og uten offentlig finansiering.

Hos private aktører som driver helt uten offentlig finansiering, er dette enkelt. Prislappen setter grensen for hvem som kan bruke tilbudet. Privat legevakt er et eksempel. Uten offentlig finansiering i bunn, vil prisen nødvendigvis bli høyere. Den gir en valgfrihet for de som har råd, men er slik også en valgfrihet for de få.

Det det oftest siktes til når høyresiden snakkes om valgfrihet, er private velferdstjenester med offentlig finansiering. Kommunene, som er ansvarlige for de fleste offentlig finansierte velferdstjenestene, er avhengige av å kunne styre og planlegge kapasiteten i tilbudene. Rammen settes altså av hvor stor felleskassa er. For at innbyggerne reelt skal kunne velge mellom ulike tilbud, må tilbudene ha høyere tilbud enn etterspørsel. Denne overkapasiteten må finansieres av felleskassa, noe som igjen gir mindre penger til andre kommunale tjenester.

Sverige innførte i 2008 en lov om fritt brukervalg. Det gir noen gode pekepinner på mulige konsekvenser. Når kommunene bruker mye penger på å kjøpe tjenester fra private, er de også pålagt et omfattende kontrollregime. Kommersielle driver for å tjene mest mulig penger, og derfor må tjenestene følges kontinuerlig, detaljert og tett. Leveres det i henhold til kontrakt? Kommunen må bruke store ressurser på å administrere konkurransesystemet. I Sverige ble utgiftene til administrasjon i velferden fordoblet i tiåret etter innføringen av fritt brukervalg.

Valgfrihet har bare verdi for dem som kan bruke den. For en eldre pleietrengende å bli spurt om man foretrekker å få pleien av kommunens egen tjeneste, eller velge fra en liste av private firmaer, er ikke nødvendigvis meningsfullt. Et reelt valg forutsetter inngående kjennskap og kommunikasjon om den enkeltes behov og ønsker, og at den som skal velge mottar mye tilpasset og korrekt informasjon. I Sverige var «brukerne som evner å treffe beslutninger fornøyde med å ha valgmuligheter», men disse utgjorde et lite mindretall av brukere. De som trenger tjenestene mest, vil også ofte være de som har dårligst forutsetninger for å gjøre et valg.

6. Brukerundersøkelser viser at private tilbydere leverer bedre velferdstjenester.

Svar: Ofte markedsfører private aktører seg med bedre resultater på brukerundersøkelser, og borgerlige partier er ofte pådrivere for å innføre brukerundersøkelser i mange velferdstjenester.

Oslo er en av de kommunene som i forrige borgerlige periode mest bevisst har brukt brukerundersøkelser som virkemiddel i sykehjemspolitikken. De undersøkelserne som i størst grad har blitt brukt som grunnlag for rangeringer av «kvaliteten» på sykehjemstilbudet er undersøkelser blant de brukerne selv og deres pårørende. Det er flere problemer med slike undersøkelser. For det første er ofte den som besvarer slike undersøkelser, ikke den som mottar tjenesten. Det kan for eksempel dreie seg om pårørende til syke eldre eller foreldre til barnehagebarn. Disse har ikke nødvendigvis god innsikt i hva som er innholdet i tjenesten, og hva som skal til for at tjenesten faktisk er av god kvalitet.

Selv om brukerundersøkelser ble brukt mye i eldreomsorgen i Oslo under de borgerlige, var det enorm variasjon i hvor mange som besvarte dem. Svarprosenten mellom 16 og 83 prosent gir dårlige vilkår for å sammenligne og rangere, selv om det var nettopp det man gjorde.

Fokus på å score bra på brukerundersøkelser er i seg selv også et problem for de som driver velferdstjenestene.

Velferdstjenesteutvalget bemerker at:

«Økt mangfold kombinert med brukervalg vil som regel kreve overkapasitet som ikke er samfunnsøkonomisk ønskelig. Det er også verdt å bemerke at andre momenter enn innholdet i produktet kan være styrende for hvilket tilbud som velges, som for eksempel for barnehager hvor foreldrenes valg gjerne inkluderer momenter som logistikk; avstand mellom hjem og barnehage er viktigere for foreldrenes valg av barnehage enn barnehagens pedagogiske profil.»

Uansett hvilke faktorer foreldre velger barnehage ut fra; den typen mangfold PBL fremmer, ser ut til å være konstruert for foreldrene, for å tiltrekke seg «kundene» i et barnehagemarked der fasade og kundefrieri tenderer mot å være viktigere enn innhold og reelt særpreg. PBL viser derimot liten bekymring for utviklingen med store konsern og standardisering av pedagogisk innhold.

7. Foreldre er mest fornøyd med private barnehager

Svar: Hvert år hevder eierne av kommersielle barnehager, PBL og høyresida at resultatene fra Foreldreundersøkelsen for barnehage viser at foreldrene er mest fornøyde med det som er gjennomgående omtales som «de private barnehagene». Undersøkelsen, som utføres av Utdanningsdirektoratet, skiller for det første ikke mellom kommersielle og ideelle eiere, men kaller alle «private».

For det andre er det foreldrene som svarer på undersøkelsen, og de er ikke i barnehagen hele dagen. I tillegg har de færreste noe å sammenligne med, siden de kun har hatt barna i én barnehage.

For det tredje; ærlige barnehager risikerer å få dårligere resultat. Er barnehagens ansatte åpne om for eksempel lav bemanning, risikerer barnehagen et dårligere resultat i undersøkelsen. Når et godt resultat på foreldreundersøkelsen er viktig for å få mange søkere og få fylt opp plassene, er det en risiko for at barnehageeiere skjuler negative forhold for foreldrene, sånn at det ikke skal påvirke resultatene i undersøkelsen.

Barnehagene har også ulike økonomiske forutsetninger. De kommersielle og ideelle barnehagene kan ta ekstra matpenger fra foreldrene. Det kan ikke de kommunale barnehagene gjøre, som må ivareta alle familier, uansett inntekt.¹³⁸

Det er også obligatorisk for kommunale å delta i undersøkelserne, mens det er valgfritt for de private å delta. Ofte scorer private bedre på det de kan ta ekstra betalt for, som mat, og på leker, utstyr og lokaler, som henger sammen med at de kommersielle har kommet inn etter de offentlige, og derfor har barnehagebygg som er av nyere dato.

Hvorfor profittfri velferd?

At eierskap har betydning for kvaliteten på tjenestene for oss innbyggere og for de ansattes lønns-, pensjons- og arbeidsvilkår er det ingen tvil om.

Barn i barnehagen, tenåringer i barnevernet og en bestemor i eldreomsorgen er alle sammen sårbare brukere av viktige velferdstjenester. De er ikke kunder i en butikk. De er overlatt til andres makt, andres prioriteringer og beslutninger på en helt annen måte. Konsekvensene av beslutningene kan være store. Derfor er ikke velferdstjenester som andre tjenester.

Kommersielle aktører som driver velferdstjenester finansiert av fellesskapets midler, har som formål å tjene penger. For å få til det, må nødvendigvis deler av skattepengene som er bevilget til tjenestene gå til privat profitt. Det er derfor en grunnleggende motsetning mellom å tillate kommersielle aktører og ha en velferd uten profitt.

Privat drift er ikke ensbetydende med privat profitt. Det går et viktig skille mellom de private ideelle aktørene og de kommersielle. Ideelle aktører har spilt en viktig rolle i utviklinga av deler av den norske velferdsstaten. Slik bør det fortsatt være. Det vi er imot er de kommersielle aktørene, som driver velferd med sikte på private eieres overskudd.

Det offentlige har betydelige årlige styringskostnader ved bruk av kommersielle aktører. Her fra Velferdstjenesteutvalgets rapport: "Etter utvalgets vurdering kan dette tilsi at samlede kostnader ikke blir redusert, men i verste fall øker, ved bruk av private leverandører." Deler av utvalget mener i tillegg at det er rom for mer tillitsbasert styring og dermed reduserte styringskostnader ved bruk av ideelle aktører som ikke har anledning til å ta ut overskudd ut av virksomheten.

Rødt mener at velferdssektoren skal være en god arbeidsplass for de ansatte, med god bemanning og et godt tilbud for brukerne.

Velferdstjenester kjennetegnes av at de er arbeidsintensive, det vil si at det er store kostnader knyttet til personell. I 2019 utgjorde eksempelvis personalkostnadene (lønn og pensjon) 81 prosent av driftsutgiftene i kommunale barnehager (77,3 prosent i private barnehager). Derfor er det også her det store innsparingspotensialet ligger - i å ha lav bemanning og kutte i lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte.

I barnevernet stammer de kommersielle selskapenes profitt i stor grad fra at det er lavere lønns- og pensjonskostnader enn i offentlige institusjoner. Barnevernsansatte i kommersielle institusjoner jobber 33 prosent, altså 28 døgn, mer i året enn hva de gjør i statlige institusjoner, samtidig som lønna

er lavere. Lavere kostnader hos de kommersielle selskapene skyldes også høyere andel ufaglært arbeidskraft og lavere andel ansatte med barnevernfaglig og/eller sosialfaglig kompetanse enn ideelle og statlige institusjoner.

Ansatte i kommersielle velferdstjenestene gjør så godt de kan for å gi barn, unge og eldre et godt tilbud innenfor de rammene og forutsetningene de har for å utøve yrket sitt. Men eiernes profittmotiv går på bekostning av muligheten for å ivareta barn og brukernes lovmessige rettigheter og kvaliteten på tilbudet.

Flertallet av befolkningen, spesielt lavtlønte og folk utenfor arbeidslivet, rammes nå av en økende økonomisk utrygghet. Mens vanlige folk sliter med regninger til strøm, tannlege, mat eller husleie, vokser formuene til de rikeste. Eli Sævereid og Sigurd Aase som eier FUS-kjeden og Adolfsen-brødrene som eier Norlandia-konsernet er på Kapital sine lister over Norges 400 rikeste. Hans Jacob og Randi Sundbye har flyttet til Sveits for å slippe å betale skatt.

Rødt skal jobbe for røde kommuner som motorer i den videre kampen mot velferdsprofittørene innen både helse, barnevern, barnehage og skole.

Skattepenger bevilget til velferd skal gå til felles velferd – ikke privat profitt. Vi har offentlig finansierte velferdstjenester for å tjene befolkningen, ikke for at velferdsprofittørene skal tjene penger.

- De kommersielle aktørene vokser fram i hullene til velferdsstaten. Å bekjempe velferdsprofittører handler også om å styrke den offentlige velferden.
- Helsepersonell er den knappest ressursen i helsetjenesten. Når de offentlige tjenestene sulteføres mister vi fagfolkene til de private og vi får en ond sirkel som styrker de kommersielle og svekker de offentlige tjenestene og kommunene og sykehusene gjør seg avhengig av private leverandører.
- En profittfri velferd handler også om velferdsstatens fremtid. Skatteviljen undergraves hvis pengene forsvinner til privat fortjeneste.
- Skattepenger bevilget til velferd skal gå til felles velferd, ikke privat profitt.
- Velferd skal ikke være butikk.
- Vi har offentlig finansierte velferdstjenester for å tjene befolkningen, ikke for at velferdsprofittører skal tjene penger.
- Det kommersielle profittmotivet står i veien for tillit og omsorg, og går på bekostning av lønns- og arbeidsvilkår.

Noter

- i. Prognosene i rapporten er status per 16. juni 2023. Se rapporten med fotnoter for kildemateriale.
1. Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest
2. Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest
3. NOU 2020:13 3 (2020) Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
4. Representantforslag om å sikre innsyn i alle offentlig finansierte velferdstjenester fra Aydar, Lund og Nyholt, Dokument 8:33 S (2022-3023 <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2022-2023/dok8-202223-033s#m2>
5. Hurdalsplattformen, 14.10.2021. For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
6. Hurdalsplattformen, 14.10.2021. For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
7. Uttalelser vedtatt på LOs 35. ordinære kongress 30. mai til 3. juni 2022, s. 38 (PDF) <https://www.lo.no/globalassets/kongress-2022/dokumenter/los-uttalelser-vedtatt-lo-kongressen-2022.pdf>
8. Dalby Trætteberg, H. og Sivesind, K. H. (2015). Ideelle organisasjoners særtrekk og merverdi på helse- og omsorgsfeltet. Rapport 2/2015. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
9. Høgskolen i Innlandet. «Kommersialisering av fellesgodene: Virkninger på skatteinntekter, lønn og samfunnsøkonomiske kostnader» (Skriftserien nr 2 - 2018): <https://www.fagforbundet.no/globalassets/globalfiler/kommersialisering-av-fellesgodene2.pdf>
10. Utdanningsdirektoratet, 8.03.2023: "Private barnehager, ikke en og samme ting" <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/analyser/private-barnehager-ikke-en-og-samme-ting/>
11. Telemarksforskning: Lønnsomhet og gevinstrealisering i private barnehager 2021 <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/2023/lonnsomhet-og-gevinstrealisering-i-private-barnehager-2021/>
12. NOU 2020:13 Private aktører i velferdsstaten — Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester, s. 364
13. Menon Economics, Okt. 2021. Ideelle og kommersielle aktører i helse- og omsorgssektoren. <https://www.nhogeneo.no/contentassets/23dc62d495044547bd1e14e94aaebd5/rapport-ideelle-og-kommersielle-aktorer-i-helse-og-omsorgssektoren-5.10.pdf> MENON-PUBLIKASJON NR. 96/2021
14. NOU 2020:13 3 (2020) Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
15. Avkommersialiseringsutvalget, "Utvalg som skal utrede den kommersielle driften av velferdstjenester". avkommersialiseringsutvalget.no/
16. Anskaffelsesforskriften. (2016). Forskrift om offentlige anskaffelser (FOR-2016-08-12-974). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-08-12-974>
17. Kunnskapsdepartementet (2021). Du er henta! Finansiering av private barnehager. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
18. Virke, oktober 2022. Bransjestandard for ideell velferd https://www.virke.no/globalassets/3.bransjer/ideell-og-frivillighet/bransjestandard-for-ideell-velferd_oktober-2022.pdf
19. "Etterlyser regjeldring: - Har man en kommersiell eier, bør man ikke kunne regnes som en ideell aktør", Fagbladet, 13.12.22.
20. Kunnskapsdepartementet, 8.april 2022. Departementets vurderinger i Prop. 82L (2021-2022) punkt 9. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-82-l-20212022/id2907919/?ch=8>
21. Kunnskapsdepartementet (2021). Du er henta! Finansiering av private barnehager. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
22. Telemarksforskning, 16.03.2023. Kostnader i barnehagene 2021. Hentet fra: <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/kostnader-i-barnehagene-2021/4203/>
23. NOU 2020:13 3 (2020) Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
24. "Enkelte får opp mot 100.000 mer i lønn: Nå er sykehjem nummer fire tilbake på kommunens hender", Fri Fagbevegelse, 06.05.22.
25. "Når kommunen overtar, tjener Sigrid og Melche mye mer: -Skjønnte ikke hvor mye vi kunne tjene, Avisen Oslo, 28.03.23
26. "Karin (51) gikk opp 40 000 i lønn da barnehagen ble kommunal igjen, Fagbladet, 29.10.20. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/karin-51-gikk-opp-40000-i-lonn-da-barnehagen-ble-kommunal-igjen-6.91.738684.73027bcc82>
27. "Når kommunen overtar, tjener Sigrid og Melche mye mer: -Skjønnte ikke hvor mye vi kunne tjene, Avisen Oslo, 28.03.23
28. Tall fra Ipsos 2021, Catibus uke 4 (25.-27. januar). Hentet fra: <http://manifesttankesmie.no/wp-content/uploads/sites/2/2021/03/2021-IPPOS-Profitt-i-velferden.pdf>
29. «Folket sier nei til profitt», Klassekampen 04.09.17. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2017-09-04/folket-sier-nei-til-profitt>
30. Uttalelser vedtatt på LOs 35. ordinære kongress 30. mai til 3. juni 2022, s. 38 (PDF) <https://www.lo.no/globalassets/kongress-2022/dokumenter/los-uttalelser-vedtatt-lo-kongressen-2022.pdf>
31. "Tror ikke på blå valgseier", Klassekampen 29.04.23. Hentet fra: <https://klassekampen.no/artikkel/2023-04-29/tror-ikke-pa-bla-valgseier>
32. "Erna har mistet grepet", Klassekampen 04.10.21. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2019-10-04/erna-har-mistet-grepet>
33. "Erna har mistet grepet", Klassekampen 04.10.21. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2019-10-04/erna-har-mistet-grepet>
34. Poll of polls kommunestyrevalg 2023 siste halvår, hentet 16.06.23 fra: <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Kommunestyre&kommune=0>
35. Poll of polls kommunestyrevalg 2023 siste halvår, hentet 16.06.23 fra: <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Kommunestyre&kommune=0>
36. "Ap mister grepet om storbyene", TV2, 07.06.23. Hentet fra: <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/ap-mister-grepet-om-storbyene/15798362/>
37. "En blå bølge skyller over storbyene", Aftenposten, 27.03.23. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/2Bbjm4/en-blaa-boelge-skyller-over-storbyene>
38. Poll of polls: Kommunestyrevalg. Hentet 16.06.23 fra: <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Kommunestyre&kommune=0>
39. "Stavanger-plattformen - Politisk plattform 2019-2023". Hentet fra: <https://roed.no/fil/c5a198111c77c0859253ece7e02e8675985533fe.pdf?dl=1>
40. Høyres stortingsvalgprogram 2021-2025. Hentet fra: <https://hoyre.no/partiprogram-nettmodus/>
41. "Høyres valglofte: Mer privat velferd i storbyene." Nettavisen, 22.11.22. Hentet fra: <https://www.nettavisen.no/norsk-politikk/barnehage/hoyre/hoyres-valglofte-mer-privat-velferd-i-storbyene/s/5-95-767795>
42. "Høyres valglofte: Mer privat velferd i storbyene." Nettavisen, 22.11.22. Hentet fra: <https://www.nettavisen.no/norsk-politikk/barnehage/hoyre/hoyres-valglofte-mer-privat-velferd-i-storbyene/s/5-95-767795>
43. "Oslo Høyres plan: Kan privatisere de dårligste sykehjemmene først", Dagsavisen, 27.03.23. Hentet fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/politikk/2023/03/27/oslo-hoyres-plan-kan-privatisere-de-darligste-sykehjemmene-forst/>
44. Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest
45. "De eldste fortjener det beste", Erna Solbergs blogg 14.08.2009. Hentet fra: <https://erna.no/2009/08/14/de-eldste-fortjener-det-beste/>

46. "Ulovlig drift av Ammerudlunden", NRK, 17.02.2011.
47. Linn Herning: Velferdsprofittørene. Om penger, makt og propaganda i de norske velferdstjenestene, Forlaget Manifest 2015.
48. "Oslo Høyres plan: Kan privatisere de dårligste sykehjemmene først", Dagsavisen, 27.03.23. Hentet fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/politikk/2023/03/27/oslo-hoyres-plan-kan-privatisere-de-darligste-sykehjemmene-forst/>
49. "Tilbake på anbud", Linn Herning, Klassekampen 23.05.23. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2023-05-23/tilbake-pa-anbud>
50. "En blå bølge skyller over storbyene", Aftenposten, 26.03.23. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/2Bbjm4/en-blaa-boelge-skyller-over-storbyene>
51. "Sjukepleiarar sa opp etter at Attendo tok over Boganes sykehjem", Stavanger Aftenblad, 05.09.18.
52. "Tilbake på anbud", Linn Herning, Klassekampen 23.05.23. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2023-05-23/tilbake-pa-anbud>
53. "Tilbake på anbud", Linn Herning, Klassekampen 23.05.23. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2023-05-23/tilbake-pa-anbud>
54. "Tilbake på anbud", Linn Herning, Klassekampen 23.05.23. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2023-05-23/tilbake-pa-anbud>
55. Alle tallene i denne delen er hentet fra Høyres alternative kommunebudsjetter:
56. Stavanger Høyre, Alternativt Stavanger-budsjett 2023-2026 (PDF): <https://hoyre.no/content/uploads/sites/212/2022/12/Opposisjonens-forslag-til-handlings-og-okonomiplan-2023-2026.pdf>
57. Trondheim Høyre, Blågrønt budsjettforslag 2023, 05.05.23 (Online): <https://hoyre.no/trondheim/aktuelt/blagront-budsjettforslag-2023/>
58. Bergen Høyre, Høyres alternative budsjett for 2023: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/bk360/7207755/Hoyres-alternativt-budsjett-2023>
59. Oslo Høyre, Oslo Høyres alternative budsjett, 24.04.23 (PDF): <https://hoyre.no/content/uploads/sites/408/2022/12/Oslo-Hoyres-alternative-budsjett-2023.pdf>
60. «Nye funn fra helsehusene: Medisiner ble kastet oppi en pose ved avreise, uten navn og dosering», Dagsavisen, 07.02.23. Hentet fra: <https://www.dagsavisen.no/oslo/nyheter/2023/02/07/nye-funn-fra-helsehusene-medisiner-ble-kastet-oppi-en-pose-ved-avreise-uten-navn-og-dosering/> <https://www.dagsavisen.no/oslo/nyheter/2023/02/07/nye-funn-fra-helsehusene-medisiner-ble-kastet-oppi-en-pose-ved-avreise-uten-navn-og-dosering/>
61. Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
62. Kapital, Norges 400 rikeste 2022. Hentet fra: https://www.kapital.no/kapital-index/norges-400-rikeste?zephrr_sso_ott=6CCBJG
63. «Barnehagemilliardærer flytter til Sveits: - Dette er ikke en sånn Sveits-greie», Fagbladet, 01.11.22. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/barnehagemilliardarer-flytter-til-sveits---dette-er-ikke-en-sann-sveitsgreie-6.91.912248.a1df833021>
64. «Spiser seg enda større», Klassekampen, 06.09.21. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2021-09-06/spiser-seg-enda-storre>
65. "Tar støyen for de private", Klassekampen, 22.01.19. Hentet fra: <https://klassekampen.no/artikkel/2019-01-22/tar-stoyten-for-de-private>
66. "Disse barnehagene kan bli rammet når Stavanger skal kutte 210 plasser", Stavanger Aftenblad, 16.11.21. Hentet fra: <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/jaw2j0/disse-barnehagene-kan-bli-rammet-naar-stavanger-skal-kutte-210-plasser>
67. "Kommer med slutt dato for Vilberg, usikkert hva som skjer på Skreia", Totens blad, 14.09.22. Hentet fra: <https://www.totensblad.no/2022/nyheter/kommer-med-slutt-dato-for-vilberg-usikkert-hva-som-sker-pa-skreia/>
68. "Vil legge ned Bjørklund og Bergknatten barnehager", Halden Arbeiderblad, 22.09.22. Hentet fra: <https://www.ha-halden.no/vil-legge-ned-bjorklund-og-bergknatten-barnehager/s/5-20-1203229>
69. Telemarksforskning, 20.11.2020. Regional Analyse: Befolkningsnedgang i to av tre kommuner. <https://regionalanalyse.no/artikkel/framskriving>
70. LOs handlingsprogram vedtatt på LOs 35. ordinære kongress 30. mai til 3. juni 2022, <https://www.lo.no/globalassets/kongress-2022/dokumenter/los-handlingsprogram-vedtatt-lo-kongressen-2022.pdf>
71. Hurdalsplattformen, 14.10.2021. For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
72. "Kunnskapsminister Tonje Brenna varsler lovendringer: Storomgjøring i barnehagepolitikken", Fagbladet, 23.03.22. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/kunnskapsminister-tonje-brenna-varsler-lovendringer-storomgjoring-i-barnehagepolitikken-6.91.861636.c008ff98f0>
73. Kunnskapsdepartementet (2021). Du er henta! Finansiering av private barnehager. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
74. NOU 2020:13 3 (2020) Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
75. Telemarksforskning, 31.05.2023. Lønnsomhet og gevinstrealisering i private barnehager 2021. Hentet fra: <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/lonnsomhet-og-gevinstrealisering-i-private-barnehager-2021/4240/>
76. Telemarksforskning, 16.03.23. Kostnader i barnehagene 2021. Hentet fra: <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/kostnader-i-barnehagene-2021/4203/>
77. "Fikk offentlig støtte for å bygge barnehager: Nå har eierne tjent milliarder på å selge bygningene til utlandet". Fagbladet, 04.03.22. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/fikk-offentlig-stotte-for-a-bygge-barnehager-na-har-eierne-tjent-milliarder-pa-a-selge-bygningene-til-utlandet-6.91.853848.f0c6ba6d8c>
78. "Fikk offentlig støtte for å bygge barnehager: Nå har eierne tjent milliarder på å selge bygningene til utlandet". Fagbladet, 04.03.22. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/fikk-offentlig-stotte-for-a-bygge-barnehager-na-har-eierne-tjent-milliarder-pa-a-selge-bygningene-til-utlandet-6.91.853848.f0c6ba6d8c>
79. "Selger barnehageeiendommer for tre milliarder", Dagbladet 10. oktober 2019. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/selger-barnehage-eiendommer-for-tre-milliarder/71694295>
80. «Fikk gratis tomter fra kommunen: Tjente store penger på salg», Fagbladet 24.08.20. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/fikk-gratis-tomter-fra-kommunen-tjente-store-penger-pa-salg-6.91.724472.bd801991f5>
81. Telemarksforskning, 31.05.2023. Lønnsomhet og gevinstrealisering i private barnehager 2021. Hentet fra: https://www.udir.no/contentassets/7e041a18057e4f33883df21945715646/telemarksforskning_2023_lonnsomhet-og-gevinstrealisering-2021.pdf
82. Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest
83. "Kunnskapsministeren sier nei til nye private profilskoler og yrkesfagskoler", Kunnskapsdepartementet, pressemelding, 08.04.22.
84. "Stup i søknader om å starte privatskole", VG, 01.04.22. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/478vao/stup-i-soeknader-om-aa-starte-privatskole>
85. "Kunnskapsministeren sier nei til nye private profilskoler og yrkesfagskoler", Kunnskapsdepartementet, pressemelding, 08.04.22.
86. "Stup i søknader om å starte privatskole", VG, 01.04.22. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/478vao/stup-i-soeknader-om-aa-starte-privatskole>
87. "Privatskoledansen", Aftenposten, 12.11.19. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/MRXgB5/privatskoledansen>
88. "Fana gymnas legges ned", NRK, 08.12.15. Hentet fra: <https://www.nrk.no/vestland/fana-gymnas-legges-ned-1.12693018>
89. "Kunnskapsministeren sier nei til nye private profilskoler og yrkesfagskoler", Kunnskapsdepartementet, pressemelding, 08.04.22.
90. "Tilsyn med private skoler i 2021", Utdanningsdirektoratet, 25.04.22. Hentet fra: <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/tilsyn/oppsummering-av-tilsyn/tilsyn-med-frittstaende-skoler-i-2021/#a176817>
91. "Ansvar for egen næring", Klassekampen, 10.09.22. Hentet fra: <https://klassekampen.no/samling/privatskolemillionene/2022-09-10/ansvar-for->

egen-naering

92. "Ansvar for egen næring", Klassekampen, 10.09.22. Hentet fra: <https://klassekampen.no/samling/privatskolemillionene/2022-09-10/ansvar-for-egen-naering>
93. "Grille polser: 1000 kr timen", Klassekampen, 01.11.22. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2022-11-01/grille-polser-1000-kr-timen>
94. "Akademiet får hard medfart", Klassekampen, 02.06.23. Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2023-06-02/akademiet-far-hard-medfart>
95. Lov om folkeskoleloven, hentet fra: <https://danske.love.dk/folkeskoleloven>
96. "Private skoler bruker mer ukvalifiserte lærere", Utdanningsnytt 13.03.19. Hentet fra: <https://www.utdanningsnytt.no/friskoler-laerer-privatskoler/private-skoler-bruker-mer-ukvalifiserte-laerere/128526>
97. Høyres landsmøte, 2023. Resolusjon: Bedre lokalsamfunn med Høyre. <https://hoyre.no/content/uploads/2023/03/Resolusjon-Bedre-lokalsamfunn-med-Hoyre-vedtatt-1.pdf>
98. "Anbudsbarna", Aftenposten A-magasinet, 14.10.22. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/Knz9Oy/anbudsbarna>
99. "Anbudsbarna", Aftenposten A-magasinet, 14.10.22. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/Knz9Oy/anbudsbarna>
100. "Anbudsbarna", Aftenposten A-magasinet, 14.10.22. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/Knz9Oy/anbudsbarna>
101. Innhentet informasjon fra Bufdir.
102. Tjener millioner på barn som bor isolert", VG, 12.10.19. Hentet fra: <https://www.vg.no/spesial/2019/enetiltak-millionene/>
103. Uttrekk fra Kommunal Rapports Leverandørdatabase.
104. Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profit. Oslo: Forlaget Manifest
105. Skriftlig spørsmål fra Nyholt til barne- og familieministeren, Dokument nr. 15:2441 (2022-2023).
106. Barnevern som profittarena", De Facto, Notat 7:2017
107. Hurdalsplattformen, 14.10.2021. For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
108. "Anbudsbarna", Aftenposten A-magasinet, 14.10.22. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/Knz9Oy/anbudsbarna>
109. "Høyre-partiene stemte ned forslag om å regulere privat barnevern", Fri Fagbevegelse, 12.06.17. Hentet fra: <https://frifagbevegelse.no/nyheter/hoyrepartiene-stemte-ned-forslag-om-a-regulere-privat-barnevern-6.158.471308.bfb10a17f7>
110. "Høyre: Regjeringens politikk vil ødelegge tilbudet til sårbare barn", Aftenposten, 20.10.22. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/Xbb4en/hoyre-regjeringens-politikk-vil-oedelegge-tilbudet-til-saarbare-barn>
111. NOU 2023:4 (2023) Tid for handling. Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
112. "Frp-Njåstad privatiserte eldreomsorga. No gjer kommunen retrett", NRK, 31.01.19. Hentet fra: <https://www.nrk.no/vestland/frp-njastad-privatiserte-eldreomsorga-no-gjer-kommunen-retrett-1.14408602>
113. Menon Economics for NHO Geneo: Ideelle og kommersielle aktører i helse- og omsorgssektoren, rapport 2021. Hentet fra: <https://www.nhogeneo.no/contentassets/23dc62d495044547bd1e14e94aaebd5/rapport-ideelle-og-kommersielle-aktorer-i-helse-og-omsorgssektoren-5.10.pdf>
114. Menon Economics for NHO Geneo: Ideelle og kommersielle aktører i helse- og omsorgssektoren, rapport 2021. Hentet fra: <https://www.nhogeneo.no/contentassets/23dc62d495044547bd1e14e94aaebd5/rapport-ideelle-og-kommersielle-aktorer-i-helse-og-omsorgssektoren-5.10.pdf>
115. SSB: Sjukeheimar, heimetjenester og andre omsorgstjenester, 15.06.22. Hentet fra: <https://www.ssb.no/helse/helsetjenester/statistikk/sjukeheimar-heimetjenester-og-andre-omsorgstjenester>
116. "Overveldende dokumentasjon mot konkurranseutsetting av sykehjem", For Velferdsstaten, 23.05.13. Hentet fra: <https://velferdsstaten.no/2013/05/23/102988/>
117. "Sykehjem går i pluss etter at kommunen tok over", Fagbladet, 06.02.17. Hentet fra: <https://fagbladet.no/fagbladet/sykehjem-gar-i-pluss-etter-at-kommunen-tok-over-6.91.445545.69a6c433f2>
118. "Lager fast track for privatisering", Dagbladet, 07.09.20. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/lager-fast-track-for-privatisering/72819872>
119. "Den internasjonale velferdsprofitten og bendelormøkonomien. Om hvordan profittjag og finanskapital fortærer offentlig finansiering, kvalitet og arbeidsvilkår i velferden" (2023), Cathrine Strindin Amundsen, For Velferdsstaten.
120. "Strid om bestemors valgfrihet", Kommunal rapport 08.10.22, hentet fra: <https://www.kommunal-rapport.no/kommentar/strid-om-bestemors-valgfrihet/124345/>
121. "Hemtjänstmaffian", Mira Klinberg Hjorth og Karl Martinsson, Atlas 2021.
122. "Den internasjonale velferdsprofitten og bendelormøkonomien. Om hvordan profittjag og finanskapital fortærer offentlig finansiering, kvalitet og arbeidsvilkår i velferden" (2023), Cathrine Strindin Amundsen, For Velferdsstaten.
123. "En blå bølge skyller over storbyene", Aftenposten, 27.03.23. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/2Bbjm4/en-blaa-boelge-skyller-over-storbyene>
124. Agenda Kaupang/Helsedirektoratet 2019: Kartlegging av kommunenes kjøp av pleie- og omsorgstjenester fra kommersielle og ideelle aktører
125. Nordlandsforskning rapport nr.: 10/2021: Årsaker til kostnadsvekst i kommunale pleieog omsorgstjenester
126. "71 norske kommuner måtte ty til private aktører for å gi psykisk syke tilstrekkelig hjelp", Adresseavisen, 10.05.22. Hentet fra: <https://www.adressa.no/nyheter/i/47aM4E/norske-kommuner-brukte-1-4-milliarder-pa-to-ar-pa-privat-helsetilbud-klarar-ikke-a-gi-et-godt-nok-tilbud-til-alle>
127. Menon Economics for NHO Geneo: Ideelle og kommersielle aktører i helse- og omsorgssektoren, rapport 2021. Hentet fra: <https://www.nhogeneo.no/contentassets/23dc62d495044547bd1e14e94aaebd5/rapport-ideelle-og-kommersielle-aktorer-i-helse-og-omsorgssektoren-5.10.pdf>
128. "Evalueringsvalg", HELED og SERAF, UiO og NORCE Samfunn, 2021. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/b3da8a002e2647429b8d82776fd7e8c4/evalueringsvalg.pdf>
129. "Recoveryakademiet slaktes igjen", Dagbladet, 02.05.22. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/slaktes-igjen/75977492>
130. "Tilsyn ved Recoveryakademiet avdekket svikt", Statsforvalteren i Oslo og Viken, 27.04.22. Hentet fra: <https://www.statsforvalteren.no/oslo-og-viken/helse-og-sosialtjenester/nyheter-helse-og-sosialtjenester/2022/04/tilsyn-med-recoveryakademiet-avdekket-svikt/>
131. "Sykehus anklager private rusinstitusjoner for systematisk overfakturering", NRK, 10.05.22. Hentet fra: <https://www.nrk.no/trondelag/private-rusinstitusjoner-anklages-for-a-feildagnostiserte-pasienter-for-a-tjene-mer-penger-1.15938818>
132. "Bemanningsdirektøren tok seg godt betalt når helsevikarane jobba overtid", Fagbladet, 28.03.23. Hentet fra: <https://fagbladet.no/nyheter/bemanningsdirektoren-tok-seg-godt-betalt-nar-helsevikarane-jobba-overtid-6.91.945484.5920d27b15>
133. Representantforslag om å sikre innsyn i alle offentlige finansierte velferdstjenester fra Aydar, Lund og Nyholt, Dokument 8:33 S (2022-3023)
134. Representantforslag om å hindre et todelt helsevesen ved å regulere private sykehus for å sikre tilgang på helsepersonell i den offentlige helsetjenesten, fra Aydar, Nyholt og Jørgensen, Dokument 8:149 S (2022-3023)
135. "Både Rødt og Aleris støtter forslaget om å utrede godkjenningsordning for private helsetjenester", Dagens medisin, 29.03.23. Hentet fra: <https://www.dagensmedisin.no/helsepersonell-kommisjonen-helsepolitikk-og-helseokonomi-private-helsetjenester/bade-rodt-og-aleris-stotter-forslaget-om-a-utrede-godkjenningsordning-for-private-helsetjenester/558014>
136. "Vil stoppe private helsetilbud", NRK, 06.05.23. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/vil-stoppe-private-helsetilbud-1.16399808>
137. NOU 2023:8 (2023) Fellesskapets sykehus – Styling, finansiering, samhandling og ledelse. Oslo: Helse- og Omsorgsdepartementet.
138. Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profit. Oslo: Forlaget Manifest

